

AIZKRAUKLES leģendas

Sastādītāja: Zanda Silaraupa
pēc Aizkraukles novada domes pasūtījuma
Māksliniece: Inese Dembovska
Maketētāja: Inita Lejiņa
Iespiests: SIA "Erante"
www.erante.lv
2008

Teika par Kraukļupīti

Kādu ceturksni verstes no Aizkraukles pils atliekām, pašā Daugavas krasta galā, kuplos bērzos atrodas vienkārša luterticīgo baznīca, kas ar savu ne visai garo torni noskatās uz Daugavu jau trīssimt gadus. Gandrīz pusotras verstis lejup no baznīcas, arī pašā krasta malā ir glīti apkopta mācītāja muiža, kurai pa kreisi neliela Kraukļa upīte tek iegāzdamās Daugavā. Par šo upīti sekojoša teika: agrākus laikus Aizkraukles un Skrīveru muižas piederējušas vienam kungam. (Arī barons fon Šulcs valdījis agrāk par šīm abām muižām.) Tā pagasta daļa (tagadējie skrīverieši), kas Kraukļa upītei lejas pusē (labajā pusē) dzīvojuši, saukuši tos, kas dzīvojuši augšpusē (kreisajā) par aizkraukliešiem, tāpēc, ka tie dzīvojuši aiz Kraukļa upītes. No tā laika muižai Aizkraukle vārdā. Skrīveru muižā dzīvojis kādu laiku bruņinieku skrīvers vārdā Remers (Romers). Tāpēc vācieši saukuši šo muižu par Rameru muižu (Romershof), turpretim latvieši, nevarēdami lāgā izrunāt šādu nosaukumu – saukuši viņu par Skrīveru muižu.

Tautas teika

Kā Aizkraukles kolhozu gribēja pārdēvēt par Andreja Upīša kolhozu

Kolhoza laikā esot noticis kāds atgadījums, par kuru vēl joprojām šad tad runā vecie ļaudis. Kad Andrejam Upītim gatavojās svinēt 100 gadus, Aizkraukles pagastā ieradās „viesi no Rīgas” – Gunārs Priede, rajona un centrālkomitejas pārstāvji. Viņi esot mēģinājuši pierunāt ļaudis, lai Aizkraukles kolhozu turpmāk varētu saukt par Andreja Upīša kolhozu. Pilnsapulcē tikusi paskaidrota situācija, taču neviens nav vēlējies balsot par šādu priekšlikumu.

Kad viesi bijuši neizpratnē, cēlusies kājās vienkārša, bet pagastā iemīļota persona Anna Kaktiņa un esot paskaidrojusi aizkraukļiešu nelabvēlīgo attieksmi. „Es atzīstu, ka Andrejs Upīts ir liels rakst-

nieks, un ka kādu kolhozu vajadzētu nosaukt viņa vārdā. Taču tā nevar būt Aizkraukle, jo viņam nebija labas attiecības ar mums. „Zaļajā zemē” viņš ... (viņa esot nosaukusi precīzu lapaspusi) lapaspusē aizkraukļiešus esot nosaucis par aizlakstiešiem. Un ticiet man, Andrejs Upīts nevēlētos, ka viņa piemiņu šādi apgāna, nosaucot viņam ne īpaši mīļu pagastu viņa vārdā.” Tajā brīdī arī pārējie pagasta ļaudis esot piecēlušies kājās un aplaudējuši A. Kaktiņai.

Tā nu arī Aizkraukle ir saglabājusi savu nosaukumu.

Tonis eņģeļšiem

Skolotājam un kordirigentam P. Baldavam, vīram krietni gados, gadījies iemīlēties 16 gadīgā skolniecē. Bet saderinātā nomirusi, tā gauži sāpinādama savu pielūdzēju. Meitene apbedīta Aizkraukles vecajos kapos. Akmenī skolotājs licis iekalt: Emīlija Grundap dz. 10. nov. 1887. mir. kā saderināta bruhte 5. jun. 1904.”

Romantisku jūtu pārņemts, vīrs vai ik vakaru gājis sērst pie mīlotās kapa. Vienam iet bijis neomulīgi, tāpēc licis līdzī nākt skolas zēniem, kam pavēlējis gaidīt pie kapu vārtiem. Zeperi noskatījušies gan, ko skolotājs dara. Kreiz izvilcis no kabatas „štingābeli” (toņdakšu), piesitis pie krusta un klausījies, pats vilkdams līdzī. Dažkārt vaicājis: „Vai tu mani dzirdi, dūjiņ?” Citreiz atkal pie sevis runājis, mākoņos vērdamies: „Šovakar slikts laiks, eņģeļši negrib dziedāt.”

Zēniem apnikuši biežie gājieni uz drūmo vietu, dažkārt pat pa lietu un dubļiem. Reiz daži jau laikus aizlavījušies uz kapiem, satinušies līdzī paņemtās palagos un noslēpušies. Tiklīdz skolotājs izņēmis savu „štingābeli”, tā sākuši no krūmiem ūjināt un palagus plivināt.

Puiku nodoms lieliski izdevies. Skolotājs sabijies un laidies prom no kapiem, atpakaļ neskatīdamies. No tās reizes skolas puikām vairs nebijis vai ik vakarus jāmēro ceļš uz kapiem.

Maldu purvs

Aizkraukles pagastā, netālu no tagadējās Aizkraukles stacijas, atrodas tā sauktais Maldu purvs. Senos laikos, kad vēl nebija dzelzceļa un zemnieki savus ražojumus uz pilsētu veda ar zirgiem pa zemes ceļu, viņiem nācās pieredzēt un piedzīvot dažādus notikumus. Lai nebūtu bail braukt pa nakti, viņi brauca divatā, trijatā. Purvam garām braucot, netālu no ceļa ceļinieki arvien redzējuši spīdam mazu uguntiņu, bet neviens neiedrošinājies tai tuvojies.

Reiz kādam zemniekam gadījies braukt vienam. Viņš nodomājis, ka tajā vietā ir aprakta nauda. Bet, līdzko tuvojies uguntiņai, tā no viņa attālinājusies. Beidzot zemnieks gribējis griezties atpakaļ pie v ezuma, bet nevarējis to atrast. Tā nostaigājis visu nakti. Gaismai austot, netālu no sevis ieraudzījis zirgu, kurš stāvējis uz lielceļa. No tā laika šis purvs dabūjis savu tagadējo nosaukumu – Maldu purvs.

Tautas teika

Meļķītāru muldas akmens un velns

Ar Meļķītāru muldas akmeni saistās nostāsti. Senatnē Velns esot smēlis ūdeni no tuvējā ezeriņa, lējis to muldā un mazgājies. Tas turpinājies tik ilgi, kamēr ezeriņš bijis izsmelts. Velns aizgājis uz citurieni, pamezdam gan Muldas akmeni, gan Muldas purvu.

Cita teika stāsta, ka Velns gribējis maizi cept, tāpēc izkalis akmenī sev muldu, bet, tikko nesis miltus iejavam, iedziedājies gailis – un viss darbs bijis vējā. Stāstīts arī, ka senos laikos Velns zem akmens parāvis tuvējo māju saimnieku, bet, kad palaidis vaļā, saimnieku neviens vairs nav pazinis – tik ilgs laiks bijis pagājis.

Tautas teika

Meļķītāru muldas akmens

Reiz vēlā rudens naktī kāda sieva bridusi pār purvu ar maizes muldu mugurā pie kaimiņa maizi cept. Nesamais bijis ļoti smags, kājas stigušas purva dūņās. Lielā nogurumā sieva iesaukusies: „Vai tad pats Velns nevarēja paraut to muldu ar visu purvu!” Mulda tūdaļ nogrimusi, bet sieva tikai ar grūtībām tikusi no purva laukā. Otrā rītā tajā vietā, kur nogrimusi mulda, parādījies liels akmens, kas atgādinājis mīklas muldu ar pāri plūstošu mīklu. Pēc tam gan purvs, gan akmens nosaukti muldas vārdā.

Tautas teika

Aizkraukles Krustu kalniņš

Kādas pāra verstis no Aizkraukles vecās pils uz augšu Daugavas krastā atrodas Aizkraukles muiža. Starp pili un muižu ir liels līdzenums. Šim līdzenumam vidū ir liels paaugstinājums: Krustu kalniņš. Še esot bijuši veci bruņinieku kapi un tādēļ, ka bruņinieki, kristīgi ļaudis būdami, likuši saviem kapiem krustus, tad no tiem kalniņš dabūjis vārdu: Krustu kalniņš. Tagad muižas labības šķūnis tur uzcelts. Šo labības šķūni māņticīgi ļaudis ieskata par lielu biedēkļu mājokli.

Tālāki uz augšu, verstis sešas no vecās pils abi Daugavas krasti kā Vidzemes, tā Kurzemes malā saiet līdz pašam ūdens līmenim. Šie krasti ir kokiem apauguši un mazi kājceliņi noved pie pašas Daugavas. Šos celiņus nosauc par Asins celiņiem. Še reiz kauja bijusi – tāda, ka pa minētiem celiņiem asinis strāvām plūdušas, no kam celiņi dabūjuši šo nosaukumu.

Tautas teika

Zvēru dārzs Aizkraukles pilī

Pie Aizkraukles pilsdrupām ziemeļu un rītu pusē ir no laukakmeņiem mūrēts valnis. Stāsta, ka tur bijis zvēru dārzs, kur metuši sodītos cilvēkus zvēriem saplosīšanai.

Tautas teika

Aizkraukles pils

Vidzemē, Aizkraukles pagastā, vienu kilometru no Aizkraukles baznīcas, Daugavā ietek neliela upīte – Kārikste. Uz upītes kreisā krasta Daugavmalā rēgojas bruņinieku pils sadrupušie mūri. Daudz esmu dzirdējis dīvainu nostāstu par bruņinieku pilīm un to apdzīvotājiem. Gribu pastāstīt par Aizkraukles pili to, ko dzirdēju no vecas māmiņas. Viņa stāstīja, ka senos laikos, kad Latvijas meži stāvējuši savā pirmatnējā krāšņumā, kāds bruņinieks pie Kārikstes grīvas cēlis sev staltu, stipru pili. Tikuši aicināti meistari no dažādām zemēm, un bruņinieks licis pilī ierīkot slepenu pagrabu un garas, dīvainas apakšzemes alas.

Kad pils bijusi pabeigta, bruņinieks licis sasaukt visus meistarus, pavēlējis tos nokaut un liķus iesviest Daugavā. Būdam ļoti mantkārīgs, bruņinieks ar saviem kareivjiem gājis laupīt leišus un igauņus, tā sakrādams lielu bagātību. Mantu viņš glabājis pils slepenajā pagrabā. Lai gan pagrabu pēc meistarū nāves neviens cits nezinājis kā viņš, tad tomēr tas baidījies.

Kādu nakti pie viņa ieradies Velns un teicis: „Ja tu man apsoli savu dvēseli, tad es gādāšu par tavas mantas drošību.” Šo priekšlikumu bruņinieks pieņēmis. Velns licis sabērt zeltu ozola lādē, novietot to slepenajā pagrabā un atsūtījis milzīgu čūsku, kuru novietojis uz lādes. Čūska bijusi ļoti nikna un visus, kuri tuvojušies naudas lādei, izņemot pašu bruņinieku, ar ģiftīgu kodienu nogalinājusī. Nu bruņinieks juties par savu mantu drošs. Kādreiz viņš izgājis ar kalpiem laupīt. Laupīšana izdevusies spīdoši, un viņi atgriezušies ar lielu laupījumu. Šī uzvara viņiem bijusi lemta pēdējā. Aplaupītie sa-

pulcējušies kādu nakti, kad pilī bijušas dzīres, uzbrukuši un visus pils iemītniekus apkāvuši, bet lielās bagātības neizdevies atrast.

Priekš pasaules kara māmiņa redzējusi dīvainu sapni. Viņa sapņojusi par Aizkraukles pils mantu pagrabu. Sapnī teikts, ka, ja viņa esot drošsirdīga, tad paslēpto bagātību varot iegūt: jāpaņemot krelles, ar kurām katoļticīgie Dievu lūdzot, un naktī pulksten divpadsmitos jāejot uz pils drupām. Vienā drupu stūrī būšot ieeja zemē. Pa šo eju viņa nokļūšot mantas pagrabā. Līdzpaņemtās krelles lai uzsviežot čūskai, tad tā pazudīšot. Iegūto bagātību lai paturot pati. Minēto bagātību iegūt viņa negājusi, jo domājusi, ka Velns gribot viņu ievilināt izsalkušai čūskai par barību. Cik šinī nostāstā patiesības, to neviens nezin, un tas paliek māmiņas noslēpums.

Tautas teika

Nauda pils pagrabā

Netālu no Aizkraukles dzīvoja nabadzīgs laivnieks. Viņš vēl bija jauns gados. Kādā tumšā vakarā jauneklis gājis Daugavmalā savu laivu piesiet. Te tas izdzirdējis, ka otrā pusē Daugavai kāds viņu sauc. Neko nedomādams, iestūmis laivu ūdenī un braucis pāri. Otrā pusē stāvējis smalks kungs, melnās drēbēs ģērbies. Kad laivnieks pār-

cēlis svešo pāri, tas teicis: „Tagad nāc man līdzi. Es tev gribu bagātīgi samaksāt.” Jauneklis droši gājis svešajam līdzi. Tas apstājies pie Aizkraukles pils pagraba. Atvērušās kādas dzelzs durvis, abi iegājuši iekšā. Tur stāvējušas divas kastes ar naudu. Svešais teicis: „Tagad ņem, cik vari panest. Tu nedrīksti nevienam teikt, kur tu biji un kur ņēmi naudu. Bet, ja šo naudu, ko tev tagad iedevu, būsi iztērējis un tev būs ārkārtīgi liela naudas vajadzība, tad atnāc uz šo pagrabu un durvis priekš tevis atvērsies.” To teicis, svešais pazudis. Bet laivnieks priecīgs gājis mājā.

Tā viņš dzīvojis pārticībā daudzus gadus. Bet, kad visa nauda bijusi notērēta, tam nebijis lāga vairs, ko ēst. Naudas pagrabu viņš bijis aizmirsis.

Bet tad kādreiz viņam bijusi liela naudas vajadzība. Pēkšņi tas atcerējies naudas pagrabu. Viņš visu par pagrabu pastāstījis savai mātei. Māte sākusi viņu bārt, ka neesot visu lādi ņēmis. Tūliņ abi gājuši uz pagrabu. Durvis atvērušās. Māte ar dēlu iegājuši iekšā. Dēls atkal piegrābis pilnas kabatas, bet māte priekšautu ar naudu. Tad gājuši ārā. Dēls gājis atkal pa priekšu. Tikko dēls bijis ārā, durvis ar troksni aizvērušās. Laivinieka māte palikusi pagrabā. Bet durvis neviens vairs vaļā nevarējis dabūt.

Vasarā siena pļāvēji, kas pļavā palikuši pa nakti, vienmēr ap pusnakti redzot sievieti gar drupām staigājot. Priekšautu tā turot rokā. Tur atrodoties tā nauda, ko viņa ņēmusi. Bet pats smalkais kungs bijis Velns.

Tautas teika

Vilnis Auziņš
Aizkraukle

Šo vēsturisko stāstu sarakstījis mans bērnības draugs Vilnis Bauskas rajona Uzvarā un Skrīveros. Šai saulē viņš, diemžēl nodzīvoja 43 gadus. Piedziema Vilnis 1946. gada 3. septembrī, bet aizgāja, kā senlatvieši teica, „vidū jūras” 1989. gada 3. septembrī. No visiem Viļņa man zināmajiem darbiem šis par Aizkraukli ir vienīgais, kuru būtu vērts saglabāt jaunajai Latvijai. Pie viņa kapa 10. septembrī Skrīveros es, starp citu, tā arī pateicu: Es apsolos tavu Aizkraukli vismaz četros eksemplāros...

Vienu nogādāšu Aizkraukles Zaļajiem, otru Siguldas VAK, trešo Viļņa dēlam Andrim, bet ceturto paturēšu sev. Starp citu, Viļņa Austriņa kaps atrodas netālu no Purapuķes kapa Skrīveros.

Andrejs Pūce, Allažos,

1989. gada Zemliku mēneša 16. dienā.

Stalts un varens paceļas Aizkraukles pilskalns Daugavas labajā krastā. Nu jau vairāk nekā 7 gadu simteņus tas ir kails un neapdzīvots. Tikai zāle un daži krūmu puduri rotā tā virsotnes.

Bet kādreiz pilskalnā atradās seno latgaļu koka pils. Pilī valdīja pilskungs, kuru tāpat kā toreizējo Jersikas valdnieku sauca par Visvaldi. Pils sastāvē-

ja no 2 daļām – priekšpils jeb pils-sētas un pašas pils. Priekšpils aizņēma pilskalna plašāko – rietumu virsotni. Pils – mazāko – austrumu virsotni. Abas daļas atdalīja ieleja, par kuru bija uzbūvēts paceļamais tilts.

Bija 1206. gada vasara. Aizkraukles novads atradās traģisku notikumu priekšvakarā. Kā melna sērga no Daugavas grīvas, no jaundibinātās Rīgas pilsētas uz austrumiem virzījās krustnešu pulki.

Vispirms viņi uzkundzējās Daugavas lejteces un pēc tam arī Gaujas lībiešu novadiem. Pirms dažiem mēnešiem liels krustnešu pulks apsēda kaimiņu novada – Lielvārdes pili un pēc neilga aplenkuma to ieņēma un nodedzināja.

Tagad krustnešu valdījumi bija pienākuši Aizkraukles novadam tieši blakus, un viss novads dzīvo-

ja satraukuma pilnu, nemierīgu dzīvi. Pils torņos dienu un nakti stāvēja sargi un modri vēroja gan Daugavas lejteci, gan zilās mežu tāles.

Dabris stāvēja vakarpuses tornī. Tas bija stalti noaudzis, gadus 25 vecs jauneklis, kura gaišo seju skarbu darīja drūmās domas. Dabris bija viens no Visvalža karadraudzes vīriem, gatavs ar vairogu un zobenu aizstāvēt savu dzimto novadu, ja valdnieks pavēlēs. Bet tādas pavēles vēl nebija.

Visvaldis centās ar krustnešiem iztikt pa labam. Jau toreiz, kad Daugavas lībieši sauca pēc palīdzības, viņš bija to atteicies sniegt. Dabra tēvs, kurš toreiz bija karadraudzes vecākais, nenoturējās un sarunāja pilskungam skarbus vārdus. Pēc kāda laika Visvaldis atrada iemeslu, lai ieceltu citu karadraudzes vecāko.

Vācu tirgoņi katru vasaru brauca ar laivām augšup pa Daugavu tirgoties ar latgaļu zemēm. Laivas

parasti pietāja Daugavas krastā, arī iepretim Aizkraukles pilij. Tirgošanās notika turpat Daugavas malā zem īpaši uzceltām nojumēm. Tirgoņiem līdzī brauca arī krustu svētuļi garos paltrakos un karakalpi. Ar katru gadu šo pēdējo atbrauca arvien

vairāk un vairāk, un viņi kļuva aizvien nekaunīgāki. Paltrakainie kūdīja šaubīgos pret senču dieviem un stāstīja par savu kristīgo dievu, kara kalpi apsargāja tirgotājus un svētuļus un pie izdevības paši šo to nolaupīja vai nodarīja kādam pāri.

Pagājšgad notika īsta sirošana pa bagātākajām Daugavmalas sētām, tika savaņgotas jaunas meitenes un sacirsti vairāki vīri, kas uzdrošinājās pretoties vācu uzņēmām. Ļaudis steidzās pie sava pilskunga pēc palīdzības. Visvaldis dzīvoja ar dažiem augstākiem krustnešiem un rādīja pavisam nelaipnu ģīmi. Vācu tirgotājs ar kara kalpiem, savā valodā vervelēdami, apsūdzēja latgaļus, it kā tie būtu viņam nozaguši dārgas glāžu krelles, un paši esot pie visa vainīgi. Ļaudis tirgoņa apsūdzību sašutumā noliedza. Karadraudzes vīri jau gatavojās laist darbā zobenus un pārmācīt nekaunas, bet Visvaldis kaut kā nebūt samierināja abas puses. Lielākā daļa meiteņu tika atbrīvotas, bet nolaupītās mantas tā arī palika vāciešu rokās, kā atlīdzība par krellēm, kuras neviens nebija zadzis.

Tai reizē pazuda arī Dabra iecerētā, tāpēc viņam uz krustnešiem bija sevišķi spīvs naidis. Bet ko viņš un viņam līdzīgie varēja padarīt, ja pilskungs luncinājās ap vāciešiem?

Pār zemi jau bija nolaidusies nakts. Rieta blāzma izdzisa kā izdedzis ugunskurs un tumsa ietina šo zemi, kurā Dabris dzīvoja jau divdesmit piekto vasaru. Tikai tagad, kad svešas, varmācīgas rokas sākušas sniegties pēc tās, Dabris sāka saprast, cik tā viņam dārga. Dzimtene ar tās bērzu birzīm, zilajām mežu tālēm, ziedošajām pļavām un zilgo Daugavu.

Laimes māte līdz šim bijusi viņam labvēlīga ... Piedzimis un uzaudzis turīga labieša ģimenē, Dab-

ris līdz šim trūkumu un nabadzību nepazīna. Arī kalpošana pilskunga karapulkā kaulus nelauza. Īstā kaujā viņam vēl nebija iznācis piedalīties. Tik vien bija kā padrasēt staltā zirgā, pavadot pilskungu viņa ceļojumos pie kaimiņu valdniekiem, vai kādreiz sapurināt kādu skopāku labieti, kas savlaicīgi nepratās nodevas atvest. Pirms vairākiem gadiem gan gandrīz iznāca saķeršanās ar Kokneses valdnieku Vjačko, kurš Polockas kņaza uzdevumā ievāca nodevas no Aizkraukles novada.

Visvaldis gribēja būt neatkarīgs un ar katru gadu deva arvien mazāk un mazāk. Laikam jau tādēļ viņš sāka draudzēties ar vāciešiem, lai drošāk varētu uzstāties pret Kokneses valdnieku. Tagad šī uzstāšanās pašiem varēja dārgi maksāt. Aizkraukles novadam draudēja briesmas, bet Vjačko palīdzību Visvaldis diezin vai lūgs, un, ja arī lūgs, diez vai saņems. Citu palīgu arī nebija. Ko darīt?

Dabris domāja, domāja ilgi un neatlaidīgi. Ja pilskungs pats nevarēja doties uz Koknesi pēc palīdzības, tas jādara kādam citam, varbūt pat Dabrim pašam. Jāapspiežas rīt ar prātīgākajiem karadraudzes vīriem. Laika vairs nav daudz, ka tikai jau nebūtu par vēlu. Varbūt, ka Visvaldis pārvarēs savu lepniību un spītu. Kopīgiem spēkiem izdotos atvairīt vācu uzņēmānos, iespējams, ka arī Polockas kņazs atsūtītu savu karadraudzi. Labi būtu, ja visi latgaļi apvienotos un iztriektu vāciešus arī no lībiešu zemēm, ietriektu jūrā, no kurienes tie nākuši. Tas gan būtu labi.

Diemžēl latgaļu valdnieki domā katrs tikai par sevi – Tālavas Tālivaldis, Jersikas Visvaldis, Kokneses Vjačko – kā viņi nesaprot, ka visi kopā būtu varens spēks! Bet kur ņemt šo kopību!? Varbūt Polockas kņaza vadībā?

Rīt katrā ziņā jāaprunājas ar vīriem. Kaut kas ir jādara, nevaram taču gaidīt savu likteni kā kaušanai nolemti jēri! Kaut tikai nebūtu par vēlu! Varbūt vācieši apmierināsies ar Lielvārdi un tālāk nenāks, varbūt ...

Pieņēmis noteiktu lēmumu, Dabris mazliet nomierinājās. Domas kļuva mierīgākas, uzmācās snaudiens. Lai to atvairītu, Dabris nokāpa no torņa un sāka staigāt pa pils sētas aizsargvalni. Laiku pa laiku viņš apstājās un vērīgi lūkojās uz ieklausījās naktī. Viss likās mierīgi, tikai griezes dziesma skanēja no Daugavmalas pļavām. Aizgainījis nogurumu, Dabris atkal uzkāpa tornī.

Tā pamazām pagāja īsā vasaras nakts, arvien gaišāka kļuva rīta blāzma. Rīts ausa pelēcīgs un drūms. Debesīs bija saradušās mākoņu gūzmas. Ap saules lēktu viņu vajadzēja nomainīt.

Pagāja vēl kāds laika sprīdis. Pēc otrajiem gaišiem uzradās arī nomainītājs – jaunais Varis. Vēl samiegojies un īdzīgs. Nakts esot bijusi tik īsa, neesot paspējis izgulēties. Dabris labvēlīgā mierā noskatījās uz jauno puisi, zaļš vēl, tādām vairāk rūpēja paēst, izgulēties un aizskriet meitās, nevis novada likteņi. Ar Vari nebija vērts dalīties savās domās. Brīdi pakavējies sardzes tornī Dabris jau dzīrās kāpt lejā, kad pēkšņi pamanīja uz Daugavmalas ceļa kādu jātnieku, kas pilnos auļos drāzās no vakarpuses. Nelaba nojauta pārņēma Dabri, savāds stingums savilka pakauša ādu. Viņam šķita, ka jau zina, kādu vēsti jātnieks nes.

Varis vēl nekā nebija pamanījis. Nelaimi vēstotšais jātnieks strauji tuvojās. Bija redzams, kā tas bez žēlastības triec savu zirgu pa smilšaino ceļu. Beidzot arī Varis jātnieku pamanīja.

„Kāds nelabais to trauc?” viņš nomurmināja,

acīmredzot vēl nekā nenojauzdams.

„Paliec augšā un pēc manas zīmes sāksi zvanīt trauksmes zvanu!” īsi pavēlēja Dabris un steidzās pa torņa kāpnēm lejā. Kamēr viņš nokāpa, jātnieks jau bija sasniedzis pilskalna pakāji un nepārtrauktos auļos dzina zirgu augšā pa pilskalna ceļu. Dabris viņu sagaidīja pie pils sētas vārtiem.

Aizelsies un pārbijies vīrs tikko varēja parunāt. Pāris vārdos tika pateikts galvenais: „Vācieši, lai vās jau pie Jumpravas salas!” – jātnieks kļiedza, „daudz laivu, pilnas krusta karotāju. Ak, posts, ak, nelaime!”

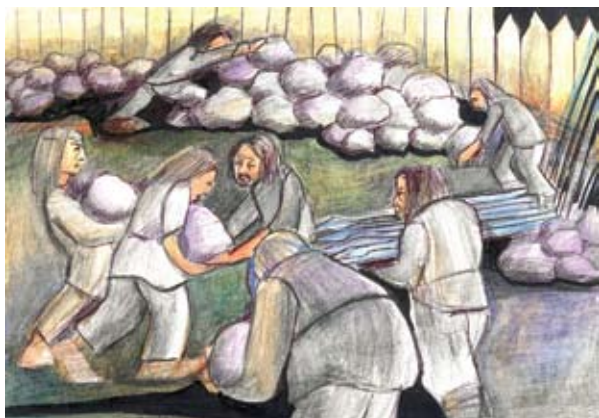
Dabris deva Varim norunāto zīmi un steidzās uz Visvalža istabām. Nelaimi vēstošais zvans sāka zvanīt.

Pilskungs vēl gulēja, un, uzcelts no miega, kādu brīdi, briesmu vēsts pārsteigs, bija gluži kā bez sajēgas. Nezināja, ko ķert un grābt. Tad, pavēlējis Dabrim pasaukt karadraudzes vecāko, sāka steidzīgi ģērbties.

Karadraudzes vecākais, Jurgis vārdā, jau bija piecēlies, saģērbies un pats steidzās pie pilskunga. Visvaldis izskatījās apjucis un satriekts. Pavēlēja Jurgim steigšus gatavoties pils aizsardzībai, tūlīt pat izteikdams cerību, ka vācu uzbrukums varbūt nebūšot vērsts pret Aizkraukli.

Jurgis iejautājās, vai nevajadzētu sūtīt ziņnesi ar lūgumu pēc palīdzības pie Kokneses valdnieka. Īsu brīdi Visvaldis svārstījās, tad atmeta ar roku, ka neesot vērts, jo Vjačko jau nu Aizkrauklei nepalīdzēsot. Lai tik ejot un darot, kas pavēlēts. Jurgis ar Dabri izgāja pils pagalmā. Šeit jau pulcējās karadraudze un pils ļaudis. Daudzi bija sakāpuši pils torņos un uz vaļņa, vērodami, vai nav jau redzams ienaidnieks.

Skalā balsī Jurgis paziņoja, ka viņam pilskungs uzticējies vadīt pils aizsardzību, un sāka izrīkot ļaudis. Gatavošanās ienaidnieka uzbrukumam, patiesību sakot bija sākusies tūlīt pēc Lielvārdes krišanas. Karadraudzes vīri bija sagatavojuši lielu daudzumu bultu un metamo šķēpu bez tiem krājumiem, kas jau glabājās pilī no seniem laikiem. Pils ļaudis bija sanesuši daudz akmeņu un nokrāvuši gar pils valni. Tagad, pēc Jurgā rīkojuma, daļa ļaužu sāka nest

akmeņus augšā uz valņa. Citi nesa bultu klēpjus un metamos šķēpus, kūra uguni ūdens un piķa katlu karsēšanai., lēja ūdeni lielos kublos ugunsgrēka dzēšanai.

Uz tuvējiem ciemiem Jurgis aizsūtīja ziņnešus, lai brīdina visus par briesmu tuvošanos un aicina steidzīgi meklēt patvērumu pilī. Pilskalna tuvumā atradās trīs ciemi – Lībiešu ciems Daugavmalā uz vakariem no pils, Pilskalna ciems, kurš lokveidā ietvēra pilskalnu no ziemeļu puses, un Kāriks-tes ciems pie tāda paša nosaukuma upītes ietekas Daugavā pils austrumu pusē. Aizkraukles novadā dzīvoja gan lībieši, gan latgaļi.

Pa to laiku Daugavas līkumā parādījās krustnešu

kuģi un laivas. Tā kā ne vējš, ne straume ienaidniekam nepalīdzēja, buras nebija uzvilktas, toties strauji cilājās airi. Vācieši acīmredzot steidzās, lai pārsteigtu pils aizstāvjus nesagatavotus. Pielikdams roku pirkstus, Jurgis skaitīja ienaidnieka kuģus un laivas. Kuģu bija pāri desmitam, laivu vairāki desmiti, visi stāvgrūdām pilni krusta karotāju.

Rosība uz pils vaļņiem pierima. Tās aizstāvji piekusuši vēroja karaspēka nepielūdzamo tuvošanos. No ciemiem sāka plūst bēgļu straumes. Lielākā daļa centās paglābt arī kaut ko no mantības – brauca pajūgi, skrēja kājnieki ar paunām, citi dzina arī govīs, cūkas un aitas. Caur abiem priekšpils vārtiem – rietumu un ziemeļu, bēgļu straume ieplūda pils sētā.

Vērodami briesmas, kas nāca no Daugavas, pils aizstāvji nemaz nepamanīja ienaidnieku parādīšanos ziemeļu pusē. Šausmu kliedzienu un vaimanu jūklis lika tiem pagriezties uz ziemeļiem. Tur no meža pudura kā melna kraukļa spārns traucās ienaidnieka jātnieku pulks. Tas atšķēla atpalikušos bēgļus no pilskalna. Bruņinieki zirgos trenca neapbruņotos ļaudis kā aitu baru, un panākuši cirta ar zobeniem, dūra ar pīķiem, samina zem zirgu pakaviem. Nežēloja ne sirmgalvjus, ne sievietes, ne bērnus. Mēmās šausmās šo slaktiņu vēroja vīri no pilskalna vaļņiem. Arī Dabris stāvēja kā sasalis.

Lielos zirgos, melnās bruņās, baltos apmetņos ar sarkanu krustu bruņinieki izskatījās kā pasaku nezvēri. „Kādai drosmei jābūt vīram, lai stātos šiem dzelžotajiem slepkavām pretī!”, sirdij stingstot nodomāja Dabris.

Apmetuši slaidu loku gar Pilskalna ciemu, jātnieki uzjāja uz ceļa, kas veda uz pili, un pilnos auļos traucās uz priekšu. Bēgļi pašķīda uz abām ceļa

pusēm. Kas nepaguva pabēgt, tas saļima no zobena cirtiena vai šķēpa dūriena. Tikai tagad pils aizstāvji apjēdza draudīgās briesmas – reizē ar bēgošajiem krustneši gribēja ielauzties pilī pirms aizstāvji paspētu aiztaisīt pils sētas vārtus. Vīri it kā pamodās no sastinguma. – „Sagatavoties vārtu aizvēršanai!” iekliedzās Jurgis.

Spēcīgākie karadraudzes vīri sastājās pie vārtiem, pa kuriem joprojām plūda bēgļu straume. Pārējie sastājās uz vaļņa, vārtu abās pusēs un sagatavoja pa ķērienam metamos šķēpus un šaujamos lokus. Citi satvēra akmeņus. Kā pēdējie pilī mēģināja patverties kāda labieša ģimene no Lībiešu ciema. Negribēdami pamest savu pajūgu ar mantību un gotiņu, piesietu ratu pakaļā, viņi steidzās cik jaudas, bet pie pašiem vārtiem krustneši viņus panāca. Panāca, un pēdējos soļus auļoja blakus, acīmredzot gribēdami ielauzties pilī reizē ar pajūgu.

„Aizvērt vārtus!” iekliedzās Jurgis, un vārti aizcirtās tieši zirgu un pēdējo nelaimīgo bēgļu degunu priekšā. Pajūga zirgs metās sānis, vezums apgāzās un aizšķērsoja krustnešiem ceļu. Pēkšņais uzbrukums neizdevās, dzelžotie jātnieki atdūrās ozolkoka baļķu vārtos un izgāza savas dusmas uz nelaimīgo labieša saimi, sacērtot tos ar zobeniem, bet tūlīt arī pār krustnešiem nolija bultu un metamo šķēpu lietus, kurš tomēr viņiem lielāku ļaunumu nespēja padarīt. Bultas un šķēpi atlēca no dzelzs bruņām. Izdevās ievainot tikai dažus zirgus. Tad jau labāk noderēja akmeņi, kas vairākus bruņiniekus, pils aizstāvjiem par lielu prieku izsita no sedliem. Krustnešu priekšpulks tūlīt atkāpās un, kā gara čūska sastājušies uz pilskalna ceļa, raidīja uz aizstāvjiem bultu pēc bultas.

Ciešajās aizstāvju rindās daudzi tika ievainoti,

bet arī šāvēji neizgāja gluži sveikā. Trāpīgi mests metamais šķēps, ja to neizdevās atvairīt ar vairogu, caursita jātnieka dzelzs bruņu kreklu. Akmeņi, kas lidoja un ripoja pa pilskalna nogāzi, savainoja zirgu kājas.

Redzēdami, ka ar bultām vien neko nepanāks, krustneši pēkšņi pārtrauca šaušanu un, pagriezuši zirgus, aizauļoja pa pilskalna ceļu prom. Pils aizstāvji uzgavilēja priekā. Pirmās briesmas bija pāri, bet Dabris bija sapīcis. Šķiet, ka neviena viņa raidītā bulta, neviens mestais šķēps nebija neko spējuši nodarīt dzelžotajiem jātniekiem. Toties viņam pašam ienaidnieka bulta iecirta sāpīgu brūci kreisajā plecā. Bīstams šis ievainojums nebija, bet nepatīkams gan, un varēja traucēt turpmākajās cīņās. Pils dziednieks brūci pārsēja, un Dabris atkal kāpa uz pils vaļņa.

Ienaidnieki bija atkāpušies no pils un postīja apkārtējos ciemus. Lībiešu ciemā jau dega vairākas sētas, dūmu stabi pacēlās arī virs Kārikstes ciema. Pilskalna ciemā karakalpi plēsa nost salmu jumtus. Ar augošām bažām pils ļaudis vēroja, kā no jumtu spārēm un kārtīm tiek taisītas daudzas kāpnes. Visi saprata, ka tās ir domātas pils sturmēšanai. Vairākas mājas nojauca līdz pamatiem – no balķiem arī kaut ko taisīja. Taisītāji, kā liekas, bija Rīgas lībieši, kurus izrīkoja vācu meistari.

Redzot, ka Pilskalna ciemā palicis visai maz dzelžoto jātnieku, pilskalna aizstāvjiem ienāca prātā doma ienaidnieku patramdīt un viņa pasta darbu patraucēt. Pēc Jurgā pavēles karadraudzes vīri sakāpa zirgos un pa pils rietumu vārtiem, kurus no Pilskalna ciema nevarēja redzēt, izjāja no pils sētas. Dabrim un vēl diviem ievainotiem vīriem neļāva jāt, par ko viņi bija gaužām neapmierināti, jo visiem

gribējās kaut nedaudz atriebt vācu iebrucējiem. Tagad viņi varēja tikai vērot notiekošo uz vaļņa.

Izgājuši klajumā karadraudzes vīri palaida zirgus auļos. Briesmas pamanījuši gan kāpņu taisītāji, gan pa sētām sirojošie bruņinieki muka kā zaķi. Bēgošos naidniekus vajājot, latgaļu jātnieki strauji attālinājās no pils, tās aizstāvju jūsmīgu saucienu uzmundrināti. Bet sajūsma pēkšņi noplaka un pēc mirkļa visi jau kļiedza cik spēka, lai brīdinātu savējos par jaunām briesmām. No rietumpuses meža atkal izauļoja vācu bruņinieki. Vāciešus pamanījuši latgaļi cirtās atpakaļ, bet bija jau par vēlu. Turpat pilskalna pakājē abi karapulki sastapās. Vācu jātnieki bija izveidojuši dzelžotu ierindu, pret kuru izšķīda latgaļu trieciens. Vairākus jau sadursmes pirmajā brīdī caururba garie vācu bruņinieku pīķi, kad sākās tuvciņa, latgaļi gan cirtās dūšīgi, bet viņu zobeni un šķēpi parasti šķindēdami atsitās pret dzelzs vairogiem un bruņām, kamēr ienaidnieka ieroči bez žēlastības skaldīja viņu vieglos vairogus un caurdūra linu kreklus, sārtojot krūtis asinīm. Tikai vienam karadraudzes vīram izdevās veiksmīgs zobena dūriens krustneša bruņucepures sejsega spraugā un dzelžotais jātnieks smagi nogāzās no zirga. Bruņinieku ierindā uz mirkli radās sprauga, caur kuru veiksmīgais zobena cilātājs un vēl divi viņa biedri paspēja izlauzties cauri un nu pilnos auļos steidzās augšup uz glābējas pils vārtiem.

Šie trīs izglābās un pēc īsa brīža jau bija biedru vidū, bet pārējie vācu pārspēka spiesti sāka atkāpties. Te viņi pamanīja, ka no aizmugures tos ielenc nupat vajātie sirotāji un kāpņu taisītāji, un atkāpšanas pārvērtās bēgšanā. Lielākai daļai izdevās izlauzties, un tie aizauļoja ziemeļritu virzienā, bet daudzi palika guļam uz dzimtās zemes, kuru tiem

nebija izdevies nosargāt.

Sadudzis, pārvērstu seju stāvēja karadraudzes vecākais Jurgis, vācu viltības pievilts, viņš nu bija pazaudējis gandrīz visu karadraudzi un arī savu dēlu. Zaudēta bija labākā pils aizstāvju daļa, un radās šaubas, vai pili izdosies noturēt. Aizstāvjus sāka pārņemt bezcerīgs noskaņojums, sākās runas, ka varbūt vajadzētu padoties vācu žēlastībai, lai izglābtu vismaz savas dzīvības.

Vācieši pa to laiku netraucēti izrīkojās pilskalna apkārtnē. Kamēr amatnieki turpināja taisīt kāpnes, krustneši siroja un dedzināja. Vērtīgāko laupījumu viņi nesa uz laivām. Turpat dzina arī gūstekņus sasietām rokām. Kāds no pils ļaudīm pamanīja gūstekņu vidū veco Aizkraukles zinātnieku Budri. Vecais vīrs nebija spējies patverties pilī. Galva vecajam vīram bija balta kā ābele un tāda pati bārda. Savās gaišajās linu drēbēs viņš melno bruņinieku vidū izskatījās kā labais Dieviņš ļauno pekles spēku varā. Krustneši laikam bija uzzinājuši, ka Budris ir zintnieks, jo viens no svētuļiem vairākkārt centās piespiest krustu vecajam vīram pie lūpām, kuru tas arvien atstūma.

Uz kādu laiku Budris pazuda vērotāju acīm, bet tad Daugavmalas klajumā taisni pretī pilskalnam sākās neparasta rosība. Pie staba, kas bija ierakts zemē, netālu no tirgotāju nojumēm, karakalpi sāka nest un kraut žagaru un malkas klēpjus.

Būdas ar pilskunga pavēli bija uzceltas vācu tirgotāju vajadzībām – lai šiem nebūtu jāstāv vējā un lietū, arī stabs ierakts zemē pēc vāciešu gribas – it kā negodīgo mantu mijēju sodīšanai. Vēl neviens gan nebija pie tā ne siets, ne pērts, bet no tā baidījās visi. Ap šo stabu vācieši tagad sakrāva lielu daudzumu malkas un žagaru, tad uzvilka uz krāvuma

vecu Budri un piesēja pie staba. Tikai tagad ļaudis saprata, ko tas viss nozīmē – krustneši acīmredzot gatavojās sadedzināt dzīvu cilvēku.

Vācieši sanāca kā uz kādu izrādi – liels bars sastājās lielā lokā soda vietai apkārt. Augstākie bruņinieki atstāja zirgos, lai varētu noskatīties šausmu skatu, sēžot zirgu mugurās. Kristīgo svētulis vēlreiz grūda Budrim pie sejas krustu un kaut ko pieprasīja, bet vecais zintnieks arī šoreiz novērsās no krusta. Pils aizstāvji saprata, ka kristīgie pieprasa lai zintnieks atsakās no saviem dieviem un dod piekrišanu kristīties, bet Budris nepiekrīt. Tad svētulis atkāpās, un tika aizdedzināts sārts. Mēmās šausmās pils aizstāvji vēroja šo neredzēto nežēlību. Ienaidnieks dedzināja dzīvo cilvēku, Aizkraukles zintnieku, svētu vīru ... Vai tiešām dievi latgaļus un lībiešus pametuši?! Kur ir Pērkons? Kāpēc viņš nenesper šos varmākas ar savām uguns bultām? Vai veltīgi ļaudis ik gadus nesuši ziedojumus uz svētajām vietām?!

Dūmi un liesmas ietina veco zintnieku, un ļaužu vaimanām skanot sadega viņa dzīvība. Neviens tā arī nesadzirdēja, vai Budris nāves mokās kļiedza, vai gāja bojā klusēdams. Ar šo nežēlību vācieši laikam gribēja ielenktos vēl vairāk iebiedēt un zināmā mērā viņi savu panāca. Bet, reizē ar bailēm, ļaudis auga arī naidis pret iebraucējiem. Runas par padošanos vācu žēlastībai pieklusa; ļaudis atsāka gatavošanos pils aizsardzībai.

Diena jau gāja pret vakaru, un, kā likās, vācieši uzbrukumu pilij bija nolēmuši atlikt uz rītu. Abās pusēs pilskalnam – Daugavmalā un Pilskalna ciemā viņi izveidoja kara nometnes. Lepnākajiem bruņiniekiem uzcēla teltis. Pārējie apmetās latgaļu sētās vai uz klāja lauka. Sakūra ugunsiskus un sāka cept nolaupītos un nokautos lopiņus.

No pils aizstāvju uzbrukuma vācieši laikam gan neko daudz nebaidījās, tomēr apkārt nometnēm pie uguns kuriem izvietojās sargkareivju grupiņas. Varbūt viņus biedēja atlikušo pilskunga karadraudzes jātnieku pēkšņs uzbrukums? Kurp viņi aizauļoja? To minēja arī pilskunga ļaudis. Ar šo nelielo karadraudzes pulciņu saistījās ielenkto pēdējās cerības. Varbūt viņiem izdosies dabūt palīgus? ...

Pašā vakarā uz pilskalna ceļa parādījās divi vācu jātnieki ar baltiem karodziņiem pie pīķu galiem, kas liecināja, ka tie nes kādu vēstījumu. Tā arī bija. Apstājušies pie pils vārtiem viņi pieprasīja tikšanos ar pilskungu. Pilī viņus tomēr neielaida. Pilskungs parādījās vārtu tornī. Tad viens no jātniekiem skaļā balsī viņu uzrunāja vāciski, otrs pārtulkoja vācieša teikto latgaļu mēlē. Krustneši uzaicināja padoties bez cīņas. Solījās nenodedzināt pili un pils sētu un nekā ļauna nedarīt pils aizstāvjiem, ja tie padosies labprātīgi. Pilskungu solījās atstāt novada valdnieka godā. Pretošanās gadījumā draudēja visu nodezināt un visus ļaudis aizdzīt verdzībā. Tādas bija ienaidnieku prasības. Apspriedies ar padomdevējiem, Visvaldis lūdza atļauju padomāt līdz rītam. To viņam arī atļāva.

Vēlu vakarā lībieši un nedaudzie karadraudzes vīri, sapulcējās pilskunga lielajā istabā. Vajadzēja izlemt – pieņemt vāciešu noteikumus vai nē. Valdīja drūms un bezcerīgs noskaņojums. Citkārt laipnais Visvaldis bija pavisam sašļucis un pazaudējis savu cēlo stāju. – „Lai katrs izsaka savas domas”, viņš teica. Vīri klusēja. Neviens negribēja runāt pirmais. – „Runā tu, Jurgī!” pavēlēja pilskungs. – „Nu, ko tur lai saka”, pēc ilgāka klusuma brīža iesāka karadraudzes vecākais, „pārspēks ir viņu pusē. Mēs esam pazaudējuši gandrīz visu savu karadraudzi

... Es domāju, ka mums jāpadodas vācu žēlastībai, kamēr nav par vēlu." Pēc Jurgā izteicās vēl pāris lībiešu. Arī viņi bija par padošanos.

Tad runāja Dabris:

- „Paši saviem spēkiem mēs pret vāciešiem ne-noturēsimies. Jāaicina palīgā Kokneses valdnieks Vjačko. Šonakt kādam no mums jāmeģina izklūt no aplenkātās pils un jāsteidzas uz Koknesi.” Visvaldis savilka pieri grumbās un gribēja ko iebilst, bet Dabris turpināja: „Kokneses valdnieks nekad nav luncinājies ap vāciešiem un neatstās mūs nelaimē. Un dažas dienas, kamēr koknesieši atsteigsies mums palīgā, mēs varam noturēties. Pilskalna nogāzes ir stāvas un nocietinājumi stipri. Nedrīkst padoties un nav ko cerēt uz vāciešu žēlastību!”

- „Pietiek!” Visvaldis viņu asi pārtrauca. Vjačko cildināšana un tas teiciens par luncināšanos ap vāciešiem viņam droši vien trakoti nepatika, tomēr runāja viņš mierīgi un savaldīgi. - „Tu esi vēl pārāk jauns, Dabri, un ar savu muti runā pārsteidzība. Vjačko karadraudzē nebūs pat simts vīru. Bet vāciešiem, kā šodien redzējām, būs savs melnais tūkstotis. Mums jāpieņem vāciešu noteikumi. Rīgas

lībieši jau labi sen pakļāvušies vāciešiem un nemaz nedzīvo tik slikti.”

„Bet viņi spiedīs mūs atteikties no Pērkona un liks pielūgt savu kristīgo Dievu!” satraukumā iesaucās kāds vecāks labietis.

- „Nu ko – kristīsimies,” noplātīja rokas Visvaldis, „kristīgo Dievs ir stiprāks.”

Istabā iestājās nospiedošs klusums, kuru pēkšņi pārtrauca skarbs Dabra sauciens: „Bet vai nebūs kauns, Aizkraukles vīri!” – kas atmaksās ienaidniekiem par nokautajiem vīriem, sievietēm un bērniem? Kaut arī mums būtu jāmirst, kaut arī pils nodegtu, tomēr neviens nevarētu teikt, ka mēs, Aizkraukles vīri, locījuši ceļus ienaidnieku priekšā. Savu tiesu nešķīstēņu mēs tomēr nogalētu un vismaz parādītu šiem dzelžotajiem, kā latgaļi prot cīnīties par savu brīvību.”

- „Apklusti, kucēn!” zaudējis savaldību, iekliedzās Visvaldis, „ne tev mūs mācīt! Kas tad vairs atriebs, ja mēs visi gulēsim miruši? Gan jau pienāks arī mūsu reize atdarīt vāciešiem. Bet šobrīd viņi ir stiprāki, tāpēc jāpadodas.”

- „Brīvību viegli zaudēt, bet grūti atgūt”, negaidot iebilda Jurgis. – „Galvu zaudēt vēl vieglāk,” atcirta Visvaldis, „it sevišķi, ja paļaujas nepieredzējušu puisiņu spriedelējumiem.” Vīri klusēja, galvas nodūruši. Viņi jutās neērti no Dabra vārdiem. Visi saprata, ka Visvaldis grib padoties, galvenokārt, tāpēc, ka baidās par savu dzīvību un cer saglabāt savu pilskunga godu arī pie vāciešiem, un tomēr klusēja. Tā arī vairums labiešu nostājās pilskunga pusē.

Pēc sapulces Dabris kopā ar saviem karadraudzes biedriem izgāja pils pagalmā. Viņu smacēja dusmas, un, ticis ārā, neteica skaļi visu, ko domāja

par Visvaldi un viņa labiešiem: „Viņi domā tikai par savas ādas glābšanu, vienkāršo ļaužu likteņi viņus neuztrauc. Tāpēc jau vācieši iekaro novadu pēc novada, ka mūsu labieši domā katrs tikai par sevi”. Biedri piekrita Dabrim, un visi tad devās uz pils sētu, kur pie uguns kuriem sēdošie pils sargi viņus ar nepacietību gaidīja, gribēdami uzzināt kara sapulces lēmumu.

Pilskunga lēmumu par padošanos vīri uzņēma ar dalītām jūtām, bet vairums tomēr to nosauca par glāvēlību un nodevību, par īstu vīru necienīgu rīcību. Tad arī Dabris izteica savu viedokli: „Ja pilskungs tā grib, lai viņš ar savu pili padodas vāciešiem. Mēs pils sētu ienaidniekam neatdosim. Šonakt pat nosūtīsim vēstnesi uz Koknesi pēc palīdzības. Es ticu, ka Kokneses valdnieks mums palīdzēs. Kopīgiem spēkiem mēs nešķīsteņus pieveiksim. Mums būs jānoturās tikai dažas dienas, un to mēs varam!” Dabra drošā uzstāšanās atmodināja cerību vīru sirdīs. Visapkārt atskanēja piekrišanas saucieni, un šaubīgie pieklusa. Kāds atcerējās, ka agrāk (senos laikos) kara un miera jautājumus vienmēr likuši uz balsošanu, tikai vēlāk visu varu savās rokās sagrābuši labieši. Dabra draugs Mikus uzaicināja sapulcināt visus pils sētas ļaudis. Tika pamodināti gulošie, un viss lielais ļaužu pulks, kurā netrūka arī sievietes, sapulcējās pagalmā. No pils atsteigušies labieši gan mēģināja pierunāt ļaudis izklīst un pakļauties pilskunga lēmumam, bet veltīgi. Tad atkal runāja Dabris, tautas sapulces priekšā asi nosodot pilskunga un labiešu lēmumu par labprātīgu padošanos ienaidnieka žēlastībai. Balsošana notika, metot akmentiņus divās krūzēs – viena bija padošanās, otra pretošanās krūze.

Pārskaitot akmentiņus pēc balsošanas, izrādījās,

ka pretošanās akmentiņu ir krietni vairāk.

Par pils sētas aizsardzības vadītāju tika ievēlēts Dabris, un reizē ar prieku par ļaužu uzticību viņš izjuta arī lielu satraukumu un pēkšņi uzvēlušos atbildības smagumu.

Vispirms Dabris no daudzajiem brīvprātīgajiem izvēlējās vienu vēstnesi sūtīšanai uz Koknesi. Tas bija vēl pavisam jauns zēns, Raitis vārdā, kura vecākus vakar bija nopļāvuši vācu zobeni, kamēr pašu izglābušas žiglās kājas.

Cik nu labi varēdami, ļaudis zēnu ceļam paēdināja un saposā, sīki izstāstīja ceļu. Vīri sprieda, ka zirgu pēc vācu sirošanas varētu dabūt tikai nomaļākajās sētās. Dažas no tām zēnam iznāca pa ceļam, tajās ieteica iegriezties. Norunāja, ka, ja arī zirgu nedabūtu, Raitim uz Koknesi būtu jāsteidzas kājām. Tikai – kā nepamanītam izkļūt no pils? Šķita, ka vieglāk to būtu izdarīt pa krūmiem aizaugušo gravu pilskalna austrumu pusē. Savukārt gravā visērtāk bija nokļūt no pils austrumu vaļņa, bet pils vārti jau bija ciet.

Ko darīt? Dabris apspriedās ar vīriem. Nolēma, ka pilī jāiekļūst ne tikai Raita dēļ, bet arī tāpēc, ka tur bija savākts liels daudzums akmeņu, metamo šķēpu un citu ieroču.

Tur stāvēja uguns kuriem sakrāta malka ar piķa katliem. Tas viss nonāktu vāciešu rokās pēc pils padošanas.

Pils vārtus sargāja vairāki labieši Jurgā vadībā. Dabris viens pats izgāja uz sarunām ar karadraudzes vecāko. Jurgis sākumā atteicās ielaist pils sētas ļaudis. Tad Dabris ķērās pie viltības. Viņš it kā atzinās, ka daļa pils sētas ļaužu gribot padoties vāciešiem, un lūdza ielaist vismaz tos. Neapbruņotus cilvēkus Jurgis pēdīgi bija ar mieru ielaist. Atgrie-

zies pils sētā, Dabris visu izstāstīja saviem vīriem, un pēc brīža pulciņš ļaužu, kurā bija arī sievietes ar bērniem, sapulcējās uz paceļamā tilta pie pils vārtiem. Kad vārti atvērās, viņi devās iekšā, un tiem sekoja pulks bruņotu vīru, neļaudami sargiem aizvērt vārtus. Ne labieši, ne sargi uzbrukt neuzdrošinājās, jo pils sētas vīriem bija ievērojams skaitlisks pārsvars.

Dabris skaļā balsī paziņoja, ka viņa nodoms ir tikai savākt visus kara materiālus, kas atrodas pils pagalmā, un lika saviem ļaudīm ķerties pie darba. Kamēr citi nesa akmeņus, Raitis nolaidās pa virvi no pils austrumu vaļņa un neviena nepamanīts paslēpās gravas krūmos. Puisis, nolaidies līdz gravas dibenam, uzmanīgi lavījās pa sīkā strauta gultni uz augšu.

Var jau būt, ka vācieši nemaz tik stingri nesargāja pils apkārtni, jo īpaši baidīties no pils aizstāvju uzbrukuma viņiem nevajadzēja.

Pēc Mikus ziņojuma par visu kara materiālu pārvākšanu Dabris ar visiem saviem biedriem atstāja pilī. Rīt bija gaidāma grūta diena.

Tikai dažas stundas iznāca pagulēt pils sētas aizstāvjiem. Rīts pienāca ar vācu kara taures skaņām. Krasta karotāji kārtojās kaujas ierindā. Vīri steidzās uz vaļņiem, lai redzētu, ko ienaidnieks darīs. Bija sagaidāms, ka vācieši atkal sūtīs vēstnešus, lai uzzinātu pils aizstāvju lēmumu, bet pilskunga ļaudis pasteidzās pirmie. Kāds no labiešiem kalpa pavadībā izlavījās pa pils mazajiem vārtniem, un pils sētas ļaužu izsmiekla pavadīti, aizsteidzās pie vāciešiem. Tur krustnešiem droši vien tika atstāstīti pagājušās nakts notikumi un pavēstīts par pils padošanos. Šo ziņu krusta karotāji uzņēma skaļiem prieka blāvieniem. Diemžēl lepni, kā jau uzvarētājiem pienākas,

viņi pilī iesoļot nevarēja, jo ceļš uz pili veda caur pils sētu, kura par spīti pilskunga lēmumam, padoties nedomāja. Lai nokļūtu pilī, krustnešiem zosu gājienā nācās rāpties augšā pa stāvo taku, kur viņu priekšā laipni pavērās pils mazie vārtiņi. Drīz vien viņi jau bija uz pils vaļņa, no kurienes līdz pils sētas nocietinājumam pat bērns varētu akmeni aizsviest. Krustnešu barā izdalījās pulciņš augstāko bruņinieku, kuru vidū daži zinātāji sazīmēja pašu ordeņa mestru, kurš acīmredzot bija šī karaspēka pavēlnieks. Tam blakus parādījās pilskungs Visvaldis, ar kura starpniecību mestrs pēdējo reizi uzaicināja ielenktos padoties. Par atbildi atskanēja naidīgi kliegieni un bultu šāvieni, no kurām viena Visvaldi ievainoja. Tad pēc mestra pavēles krustneši sāka vilkt augšā kāpnes un akmeņu metamās mašīnas. Citi nesa akmeņus, piķi samērcētus pakulu

rullus, metamos šķēpus un bultu saišķus. Ielenktie saprata, ka galveno uzbrukumu vācieši gatavo no blakus esošās pils. Apspriedies ar vīriem, Dabris nolēma mazliet patraucēt vāciešu gatavošanos, jo tā notika, kā saka, ielenkto pašā deguna galā. Bija atvērti arī pils lielie vārti, caur kuriem ienaidnieki

gatavojās ievilkt pilī akmeņu metamās ierīces. Pēkšņi atvērās pils sētas austrumu vārti, un prāvs pulks labi bruņotu vīru uzbruka krustnešiem, kas rāpās kalnā, stumdami un vilkdami savas kara ierīces. Uzbrukums bija tik spējš, ka vācieši pajuka kā spāļi. Akmeņu metamās mašīnas un kāpnes pils sētas aizstāvji kūleņu kūleņiem nogrūda atpakaļ no kalna lejā. Bet tad nāca uzbrukumā krustnešu pulks, kas stāvēja pilskalna pakājē, uzbruka arī pilī salīdušie vācieši, un latgaļu vīriem bija jāatkāpjas aiz pils sētas vārtiem. Arī krustneši mēģināja ielauzties caur vārtiem, bet akmeņu un metamo šķēpu krusa piespieda tos atkāpties.

Pirmie panākumi krietni pacēla pils sētas aizstāvju pašapziņu, un ienaidnieks vairs nelikās tik briesmīgs.

Pa tam mestrs no jauna lika saviem kara kalpiem vilkt augšā noveltās kara mašīnas un turpināt pārējo kara materiālu vešanu, tikai šoreiz nesēji atradās karaspēka aizsegā ... Smagi bruņotu kājnieku rinda nostiepās no pilskalna pakājes pa visu nogāzi līdz pat pils vārtiem. Uzbrukumā atkārtot vairs nebija nekādas jēgas, varēja tikai ienaidnieku ierindu apšaudīt bultām un apmētāt akmeņiem, ko pils sētas aizstāvji arī darīja, munīciju nežēlojot.

Drīz vien arī vācieši sāka atbildēt – no pils vaļņiem sāka lidot bultas un akmeņmašīnu mestie akmeņi, katrs diviem vīriem ceļams. Kuru šāds akmens ķēra, tas vairs karotājs nebija. Meta arī piķi samērcētos degošus pakulu vīškus, tomēr aizdedzināt neko neizdevās – visi uguns perēkļi laikus tika nodzēsti. Vīri vilka ūdeni no dziļas akas un lēja kublos. Sievas un bērni dzēsa uguni. Bet akmeņi lidoja un lidoja, prasot arvien jaunus upurus. Arī sievietes ar mazajiem bērniem un vecie ļaudis,

kas slēpās pils sētas ēkās, nevarēja justies droši, jo smagie akmeņi izlauzās cauri salmu jumtiem un ielauza arī griestus.

Un tad, taurēm skanot, nāca uzbrukumā viss krustnešu karaspēks. Galvenie spēki šturmeņa pilskalnu no ziemeļu puses. Pirmajā rindā pa nogāzi augšā rāpās smagi bruņotie kājnieki, aizsegušies ar dzelzs vairogiem, lai pasargātos no akmeņiem, bultām un šķēpiem. Otrajā rindā nāca lībiešu karakalpi, kas nesa desmitiem kāpņu.

Akmeņu krusa sagaidīja uzbrucējus, bet apturēt nespēja. Kāpnes slējās pret nocietinājumu sienām, un karotāju simti rāpās pa tām augšā. Akmeņu lielākā daļa atsitās pret dzelzs vairogiem, nenodarot krustnešiem nekādu ļaunumu. Daudz vairāk cieta lībieši pie kāpnēm, no kuriem lielākā daļa, kāpnes pieslējuši, apsisti ripoja pa nogāzi lejā. Daļu kāpņu pils sētas aizstāvjiem izdevās atgrūst, un dzelžotie uzbrucēji slaidā lokā lidoja lejup un kūleņu kūleņiem noripoja pa pilskalna nogāzi lejā. Tur, kur kāpņu nesēji palika savās vietās un kāpnes noturēja, krustneši sasniedza augšu, un sākās nikna tuvcīņa. Tajā brīdī sākās uzbrukums arī no austrumu puses, no pils. Šis uzbrukums bija vēl bīstamāks, jo nogāze starp pils sētu un pili nebija ne uz pusi tik augsta kā ziemeļu pusē, un krustneši ļoti strauji sasniedza pils sētas valni un, pieslējuši kāpnes, sāka rāpties augšā.

Pats Dabris steidzās turp palīgā. Te viņam pirmo reizi iznāca krustot zobenus ar liela auguma dzelzīs kaltu krustnesi, kas, kopā ar vairākiem citiem, bija uzlauzies uz valņa. Nevarēdams pārcirst dzelzs bruņas Dabris bija spiests soli pa solim atkāpties. Te kāda sieva, pakāpusies pa valņa iekšējām kāpnēm, no sāniem uzgāza krustnesim spaini

verdoša ūdens. Tas uzbrucējam nepatika, viņš sagrīojās, un tai brīdī Dabris no visa spēka triecās ar savu vairogu pret krustneša vairogu un nogrūda savu pretinieku no vaļņa. Tā ar verdoša ūdens palīdzību bīstamāko pārrāvumu izdevās likvidēt, bet tūlīt uzradās citas briesmas. Cīņas karstumā Dabris nebija pamanījis, ka no vāciešu ieņemtās pils puses tiek nolaists paceļamais tilts. Šis tilts bija divdaļīgs. Lai varētu pāriet no pils uz priekšpili, bija jānolaiž arī paceļamā tilta otrā daļa no pils sētas puses. Tai vācieši netika klāt, tāpēc bija izdomājuši ko citu.

Ar bažām Dabris vēroja, ka uz nolaistās tilta daļas ir uzbūvēts vēl viens tilts, tā priekšgals tiek novietots uz īpaši ierīkotiem balstiem un pakalģals sāk slieties gaisā. Ar kārtīm vācieši to uzspiež stāvus un tad virvēs pieturēdami laiž lejā. Dabra vīri gan mēģina ar šķēpiem tiltu atgrūst uz sāniem, bet tas neizdodas, tilta gals smagi nokrīt uz vaļņa, un dzelzoto bars atkal dodas uzbrukumā. Un atkal Dabris ar saviem labākajiem vīriem stājas tiem pretī un atsākas cīņa uz dzīvību un nāvi. Drosmes vīriem netrūkst, bet pārsvars ir ienaidnieku pusē. Viens pēc otra saļimst latgaļu vīri, un tikai retumis izdodas ievainot kādu no bruņās iekaltajiem krustnešiem.

Cīņa jau notiek uz pilsētas sētas vaļņa. Tad notiek kaut kas neparedzēts: pārmestais tilts negaidīti sagrīojas un kopā ar krustnešu baru gāžas lejā, gravā starp pili un pils sētu. Vēl nesaprazdami, kā tas varēja gadīties, Dabra vīri dodas pretuzbrukumā un ātri pieveic tos nešķīstenus, kas nokļuvuši uz vaļņa. Tikai tagad vīri tiek skaidrībā par notikušo Kamēr virs pārmestā tilta notikusi niknā kauja, kāds drosmīgs zēns palīdis zem tilta un piesējis tilta priekšgalam kaņepāju virvi. Virvēs pieķēries liels ļaužu pulks un norāvis tilta pakalģalu no balstiem.

Tilts kopā ar krustnešiem nogāzies lejā. Šī veiksmē pils sētas aizstāvju cīņas sparū krietni pavairo, turpretī uzbrucēji jau sāk pagurt. Un tad arī tiek dots taures signāls un, priekšpils aizstāvju uzvaras sau-cienu pavadīti, ienaidnieki sāk atkāpties. Pirmais uzbrukums ir atsists.

Atkāpjoties krustneši aiznes nogalinātos un ievainotos sev līdz. Iestājas pārtraukums, kura laikā abu pušu cīnītāji pārsien brūces un gatavojas jaunai kaujai. Latgaļiem izdodas izpostīt pils puses paceļamo tiltu, tādā veidā samazinot pēkšņa uzbrukuma briesmas.

Līdz vakaram vēl bija tālu, un priekšpils aizstāvji bija gatavi atvairīt kārtējo uzbrukumu, bet tā nebija. Krustneši bija nolēmuši to atlikt uz rītu. Pilskal-
na ciemā viņi atkal postīja mājas un taisīja jaunas kāpnes salauzto vietā. Uz pili visu pievakari nesa akmeņus akmeņu metamajām mašīnām.

Arī pils sētas aizstāvji nesnauda un vāca kopā pa ķērienam vāciešu samestos akmeņus. Ap saules rietu darbi abās naidīgajās nometnēs pierima. Iedegās ugunskuri, gatavoja vakariņas. Dabris apstaigāja vīru pulciņus, kas sēdēja pie ugunskuriem. Vīru rindas bija kļuvušas krietni retākas. Ievainotie gulēja istabās un klētīs, kur sievietes centās tiem cik varēja palīdzēt. Kādā tukšā siena šķūnī trijās rindās gulēja kritušie. Ap pussimts vīru te gulēja nāves miegā, un pa laikam ienesa vēl pa kādam no ievainoto vidus. Zaudējumi bija ļoti lieli, un, ja nenāks kāds glābiņš, rītdien pils sēta diez vai spēs noturēties. Vissāpīgāk bija redzēt starp kritušajiem un ievainotajiem sievietes un bērnus. Kritušos pagaidām atstāja neapglabātus, jo kapsēta, kas atradās Daugavmalā, bija ienaidnieka rokās, bet apglabāt tepat pils sētas pagalmā kopīgā kapā negribējās.

Dabris devās pie dzīvajiem. Paēduši vakariņas, vīri sēdēja pie ugunskuriem. Valodas grozījās ap koknesiešu palīdzību. Daudzi cerēja, ka Vjačko palīdzība jau rīt būs klāt, bet par padošanos gan nerunāja vairs neviens.

Pirms gulētiešanas Dabris pārlūkoja sargpostēņus. Sevišķi brīdināja austrumpuses sargus, lai acu nenolaiž no vācu ieņemtās pils. Tieši no turienes varēja nākt pēkšņs un bīstams nakts uzbrukums.

Pagaidām viss likās mierīgi. Ilgi Dabris lūkojās uz nakts tumsas ietīto nometni pilskalna ziemeļu pusē. Vēroja un klausījās ...

Likās, ka bija dzirdama ieroču šķinda, dažas klusinātas komandas, aizdipēja zirgu soļi. Dabris saspringa uzmanībā Tomēr drīz viss atkal palika klusu ... Pēdīgi arī Dabris aizgāja atgulties, lai kaut cik atpūstos, jo rīt atkal bija gaidāma smaga diena. Neskatoties uz lielo nogurumu miegs ilgi nenāca. Pārāk smaga atbildības un rūpju nasta Dabrim bija uzvēlusies. Uztrauca katrs aizdomīgs troksnis. Pēdīgi tomēr iegrima smagā, murgainā miegā ... Saudzīgi purināts aiz pleca, Dabris pamodās. Viņā raudzījās satrauktas vīru sejas ...

„Vācieši aicina uz pārrunām”, vīri teica. Aptvēris sacīto, Dabris piecēlās sēdus un pūlējās sakopot domas.

- „Vai kas noticis pa nakti?” viņš pēdīgi jautāja.

- „Nē, viss bija mierīgi”, skanēja atbilde.

- „Viss mierīgi”, viņš atkārtoja un pētoši noskattījās vīru sejās, „kas tiem vāciešiem varētu būt aiz ādas?” Jautājums palika bez atbildes, un Dabris to negaidīja. Palūkojies pa logu, vēl tikai noteica, ka pārāk ilgi esot nogulējis, un gāja ārā. Āra gaiss mazliet atspirdzināja. Nogulēts tiešām bija par daudz, pils sētas ļaudis jau bija piecēlušies, daudzi sakā-

puši uz nocietinājumiem un vēroja ienaidnieku. Vīri veda Dabris uz priekšpils austrumpusi, kur, uzkāpis uz aizsardzības vaļņa, viņš ieraudzīja dzelžoto bruņinieku pulku uz pils nocietinājumiem. Tie viņu sagaidīja ar izsmējīgiem saucieniem un klaigām svešā mēlē. Dabris nojauta, ka notikusi kāda nelaime un pacietīgi gaidīja, ko iekarotājiem labpatiksies pavēstīt. Beidzot krustnešu karapulka mestrs pacēla roku un kaut ko teica blakus stāvošam lībietim – valodu pratējam. Tas krustneša teikto izkļiedza latgaļu mēlē: „Vai ielenktie pa nakti nebūšot pārdomājuši un nolēmuši labāk padoties. Turpināt pretošanos nesot jēgas, jo vācu zobenam vēl neviena pagānu pils nav spējusi pretī stāties.” Apmēram tāds bija viņa teiktā saturs. Te nu nebija nekā jauna, un Dabris, vīru atbalstīts, atbildēja tāpat kā vakar, ka pils sēta un tās aizstāvji padoties nedomā. Bet vācietis neatlaidās: „Uz ko tad jūs vēl cerat”, viņa teikto tulkoja lībietis, „varbūt uz Kokneses pilskunga Vjačko palīdzību?”

Dzirdot, ka ienaidnieks piemin Vjačko vārdu, Dabrim nelaimes nojautā sažņaudzās sirds, un viņš nespēja parunāt ne vārda, bet vācu pusē atkal atskanēja izsmējīgas klaigas. Izsmējīgā tonī runāja arī vācu pakalpiņš, tulkojot sava kunga vārdus: “Pagāni esot gaidījuši koknesiešu palīdzību, un ko, viņš varot sarīkot tikšanos ar Kokneses valdnieku. Varbūt tā padarīšot pagānus pielaidīgākus un likšot saprast, ka jebkāda pretošanās zobenbrāļu ordinim esot veltīga.”

Tad uz vaļņa vācu bruņinieku priekšā tika uzdzīts pulciņš vīru ar sasietām rokām, kuru vidū Dabris pazina pašu Kokneses valdnieku Vjačko ... „Kas tie tādi? Kur radušies?” taujāja viens otram un arī Dabrim tie, kas Kokneses valdnieku vaigā

nepazina. Dabris stāvēja kā sāls stabs, neko neatbildēja un nesaprata, kā koknesieši varēja nokļūt vācu gūstā?

Tad, vāciešu skubināts, ierunājās pats Vjačko: „Aizkraukles vīri, Jūsu vidū ir nodevējs,” viņš teica skaļā balsī, „Mēs steidzāties jums palīgā, bet zobenbrāļi uzbruka no slēpņa Daugavmalā. Daudzus apkāva, retajam izdevās izbēgt. Nodevējs izstāstījis ienaidniekam mūsu nodomus!” Te Vjačko apklusā, jo kāds no bruņiniekiem iesita viņam ar zobenu plankaniski pa galvu. Tāpēc jau, ka Kokneses pilskungs nerunāja to, ko gribēja vācieši.

Aizkraukliešu pusē iestājās smags klusums. Vācieši aizveda sagūstītos. „Ko darīsim?” vīri, redzētā un dzirdētā satriekti, raudzījās viens otrā un savā vadonī, „jāpadodas, ja negribam mirt. Dievi novērsušies no mums.”

„Prasu jums pēdējo reizi!” iebļāvās vācu pakalpiņš, „ja jūs tūlīt nepadosieties, sāksies mūsu uzbrukums un tad vairs neviens nepalik dzīvs. Pils sētu nodedzināsim līdz pamatiem. Labprātīgas padošanās gadījumā apsolām atstāt jūs dzīvus, vienīgi Dabra kā vadoņa galvai jānoripo no pleciem.”

Vīri klusēja. Dabris saprata, ka nu jārunā viņam. Pagājis soli uz priekšu, viņš saņēma spēkus un skaļi izkiedza vārdus, kam bija viņa dzīvības cena: „Mēs padosimies ... šodien ap pusdienas laiku. Atļaujiet mums tikai apbedīt kritušos un pēdējo reizi pielūgt savus dievus.”

Vācieši brīdi apspriedās un beidzot atļāva novilcināt padošanos līdz pusdienlaikam.

Bez īpaša uzaicinājuma pils sētas ļaudis sapulcējās visi kopā. Viņi vairījās uzlūkot Dabri, jo saprata, ka savas dzīvības pērk par viņējo. Bet daudzas dzīvības taču ir vairāk vērtas nekā viena! Dabris stāvēja

ļaužu vidū un brīnījās, ka paša liktenis viņu nemaz neuztrauc ... Likās, ka pa šīm dienām viņš būtu izaudzis, pieņēmis spēkā un prātā vairāk nekā pa visiem iepriekšējiem gadiem. Šodien viņam jāmirst, bet šo ļaužu atmiņā viņš taču dzīvos vēl ilgi. Un Dabris nokratīja sastingumu. – „Ļaudis, nenokariet galvas!” viņš iesaucās, ” vēl viss nav zaudēts! Vēl taču ir brīvas latgaļu zemes. Vēl ir brīvi mūsu brāļi sēļi, zemgaļi un kurši. Kopā ar viņiem jūs kādreiz nokratīsiet vācu jūgu! Bet tagad mums jāpadodas liktenim ... Vīri, ņemiet lāpstas un rociņus kritušajiem kopīgu kapu. Pēc tam ziedosim saviem dieviem to, kas, viņiem pienākas. Sievas sagatavojiet ceļa maizi savām ģimenēm. Paglabājiet pie sevis visu vērtīgāko. Pilskalns jums šodien droši vien, būs jāatstāj. Nevar zināt, kurp aizvedīs jūsu ceļš.”

Dabra vienkāršie vārdi daudzus aizkustināja līdz asarām. Draugi spieda viņam roku un apskāva. Atsākās zināma rosība. Vīri raka kopīgu kapu, sievietes izklīda pa mājām gatavot brokastis. Dabrim gribējās pabūt vienam. Uzkāpis vakarpuses tornī, viņš ilgi stāvēja un raudzījās uz tālajiem mežiem, zilo Daugavu un viņu plašo pasauli, kas viņam bija kļuvusi nerasniedzama. Pēdīgi pie viņa uzkāpa karadraudzes biedrs Mikus un vēl divi vīri. – „Liekas, tu jau esi samierinājies ar likteni”, brīdi klusējis, Mikus teica. – „Kas cits man atliek?” Dabris atteica.

- „Labāk krist kaujā nekā no bendes cirvja!” Mikus atcirta.

- „Kauju vairs nebūs.”

- „Citiem nebūs, bet mums būs, mums četriem un vēl daži drosmīgākajiem Aizkraukles vīriem.”

- „Ko jūs esat izdomājuši?” Dabris brīnījās.

- „Mēģināt izlauzties”, Mikus paziņoja, „pēk-

šņā triecienā zirgos.” Dabris neticīgi šūpoja galvu, bet pārējie centās viņu pārliecināt, ka mēģināts vēl nav zaudēts. Cerības uz izlaušanos, pēc Mikus domām, bija pilskalna rietumu pusē. Rietumu nogāze bija kokiem un krūmiem apaugusi un, galvenais – šeit pilskalnu apsargāja tikai viens sargpostenis no kādiem desmit krustnešiem. Tālāk vajadzētu auļot taisni uz Daugavmalu. Daugavā stāvēja vācu laivas un kuģi. Ja kādu no tām izdotos sagrābt, varētu tikt pāri Daugavai. Cerība pamodās arī Dabra sirdī, bet reizē ar to arī bažas. „Vai vācieši neatiebsies pils sētas ļaudīm, ja mums tiešām izdotos izbēgt?” viņš jautāja. – „Neviens nevar prasīt, lai tu labprātīgi noliec galvu zem bendes cirvja”, Mikus atcirta, „bet pils sēta padosies, un vācieši nevarēs teikt, ka mēs esam lauzuši doto vārdu. Pats atdoties krustnešu rokās tu taču nesolījies!” Dabris šaubījās, bet griba dzīvot tomēr uzvarēja. – „Sedlosim zirgus!” viņš izlēma un kāpa lejā no torņa.

„Vispirms jāapēd brokastis”, piebilda Mikus, apmierināts, ka panācis savu. Pa brokastlaiku viņiem pievienojās vēl daži vīri, kas labāk gribēja krist cīņā, ja izrāviens neizdotos, nekā nonākt vergu jūgā. Izrāvienam posās deviņi vīri. Tikai diviem bija savi zirgi, pārējie dabūja svešus kumeļus. Arī ieročus neviens nežēloja, vācieši tāpat visu atņems. Drosminiekiem vajadzēja pasteigties, jo arī vāciešiem sākās brokastu laiks, karotāji sasēdās ap katliņiem ar strebjamo un gaļas bļodām. Ēšanā aizņemtī, viņi mazāk vērības veltīja ielenktajai pils sētai, un neviens nepamanīja, ka piesardzīgi pavērās vakarpuses mazie vārti, un jātnieks pēc jātnieka virzījās pa nogāzi lejup.

Vācu sargpostenis, pēkšņā uzbrukuma pārsteigts, pat nemēģināja pretoties. Putras katlus pa-

metuši, krusta karotāji muka krūmos kā zaķi, bet Dabra vīri aizauļoja lejpur pa nogāzi, un, sasnieguši

pilskalna pakāji, pagriezās uz Daugavmalu un trieca zirgus cik jaudas. Apmēram pusceļā līdz laivām viņus tomēr pamanīja krustneši no Daugavmalas noietnes. Tie gan zirgos, gan kājām steidzās tiem nogriezt ceļu. Par vēlu. Bēgļi sasniedza krastu un saklupa divās laivās. Zirgus nācās gan pamest. Laivas lielā steigā atīrās no krasta.

Krustnešu barā nebija īstas kārtības – vieni sakrēja ūdenī un šāva ar bultām bēgļiem pakaļ, citi gūstīja pamestos zirgus, vēl citi salēca laivās un dzinās pakaļ. Dabris izmisīgi sāka saukt savu zirgu, un tas, sekojot savam saimniekam un svešo karakalpu vajāts, tiešām devās upē un peldus sekoja bēgļu laivām. Diemžēl vajātāju laivas to panāca, un uzticīgais zirgs tika sagūstīts. Sāpīgs žēlums aizņaudza Dabra kaklu, kad tas ar žēlīgu zviedzienu it kā atvadījās no sava saimnieka.

Bēgļus panākt vajātājiem tomēr neizdevās, un, abas laivas pametuši, vīri ieskrēja krastmalas krūmos. Krustneši viņiem sekoja. Krūmu josla bija šaura, un tikuši tai cauri, bēgļi izskrēja klajumā, kur aci

pret aci sadūrās ar svešiem bruņotiem vīriem.

Pirmajā acumirkļī bēgļi jau gribēja laist darbā ieročus, bet svešie uzbrukt netaisījās.

„Ātri, paslēpties!” viens no svešajiem uzsauca un norādīja uz rītiem, kur krūmu josla paplašinājās un tālāk sākās mežs. Vienā stiepienā vīri nozuda, pirms vajātāji izskrēja klajumā. Bēgļus skatieniem pazaudējuši, krustneši brīdi apstājās, apspriedās un tad sāka pārmeklēt krastmalas krūmus, kur, protams, nekā neatrada.

Kad Dabra vīri ar svešajiem bija jau dziļi mežā, viņi sāka sarunāties. Izrādījās, ka svešie ir no sēļu cilts. Seši vīri, kas, Sērenes pilskunga sūtīti, novērojuši Aizkraukles aplenkšanu un uzmanījuši, vai vācieši nedomā izcelties arī Daugavas dienvidu krastā. Tagad tas bija noticis, tāpēc četri palika izlūkot, ko krustneši darīs tālāk, bet divi nolēma pavadīt bēgļus uz Sērenes pili.

Ar sēļiem aizkrauklieši līdz šim sagāja diezgan maz, kaut arī tie bija viņu tuvākie kaimiņi. Bija zināms, ka šī cilts ir nabadzīga, dzīvo savrup savos mežu biezokņos un visai neuzticīgi izturas pret svešiem.

Sērenes pilī neviens no bēgļiem nebija bijis, un viņi jutās pārsteigti, ka tā izrādījās samērā tuvu. Pēc nepilnas pusdienas gājiena pa mežu viņi iznāca klajumā, un tūlīt ieraudzīja prāvāku ēku puduri nelielā pakalnā. Mājas apjoza stāvbaļķu žogs. Tā bija Sērenes pils.

Salīdzinot ar Aizkraukli, tā izskatījās pavisam nožēlojama – nevis pils, bet prāvāka labieša sēta, kā izteicās Mikus. Pa ceļam aizkrauklieši uzzināja, ka arī ļaužu ziņā sērenietis ir visai trūcīgs. Viņam pat nebija pastāvīgas karadraudzes. Briesmu gadījumā pie ieročiem ķērās visi sētas iedzīvotāji. Siro-

tāju uzbrukumu gadījumā patvērumu pilī nemeklēja, bet ar visiem lopiem un mantību slēpās mežā. Pils vairākkārt bija nodedzināta un atkal atjaunota. Pēdējo reizi to bija nopostījuši leišu sirotāji pirms pusotra gadu desmita.

To dzirdot, Dabrim saplaka cerības, kas nupat kā bija radušās, ka sēļi varētu palīdzēt cīņā pret krustnešiem. Tie bija vāji palīgi. Savukārt abi pavadoņi sprieda, ka pilskungs droši vien priecāšoties par deviņu labu karotāju ierašanos. Tie varēšot būt labi palīgi šajos nedrošajos laikos.

Nonākuši pie pils vārtiem, Aizkraukles vīri un viņu pavadoņi uz brīdi apstājās. Pārlicinājušies, ka svešie nav bīstami, vārtu sargi visus salaida iekšā. Ziņkārīga ļaužu pulciņa sagaidīti, bēgļi iegāja pils pagalmā un tūlīt tika stādīti priekšā Sērenes pilskungam. Tas bija glūnīga izskata vīrs, vidējos gados un tumšiem matiem.

Pilskungs, uzzinājis, ka viņa zemē, bēgļus vajājot, izcēlies krustnešu pulks, bažīgi sarauca pieri un pavēlēja saviem vīriem ķerties pie ieročiem un uzmanīt pils apkārtni. Tas pats attiecās arī uz Dabri un viņa biedriem. „Nedomāju, ka tik mazs krustnešu pulciņš varētu uzbrukt Sērenei”, prātoja Mikus.

„Bet ja nu pārceļas pāri Daugavai lielāks pulks?” kāds no sēļu vīriem aizvainots iebilda.

„Nepārcelsies”, Mikus atteica, „viņi tagad droši vien aizņēmti ar pils sētas izlaupišanu. Nav laika domāt par pārceļšanos, un tie, kas mūs vajāja, būs jau pārcēlušies atpakaļ, lai nepalaistu garām savu laupījuma daļu.”

Tad pie sardzes vīriem pienāca sēļu pulciņš, kuri gribēja uzzināt kaut ko vairāk par krustnešu uzbrukumu Aizkrauklei. Dabra vīriem nācās visu sīki izstāstīt. Tā sarunās ritēja laiks.

Pievakarē atgriezās izlūki un atnesa nomierinošas ziņas. Krustneši bija pārcēlušies atpakaļ. Vēl viņi bija redzējuši dūmus virs Aizkraukles pilskalna. Tos jau varēja redzēt arī no šejienes. Ar smagu sirdi uz šiem dūmiem noskatījās Dabra vīri. Bija iznācis arī Sērenes pilskungs.

„Tur nu nodeg lepnā Aizkraukle, jā, jā. Lepnajai Aizkrauklei vienreiz ir pienācis gals ...” ar tādu kā ļaunu prieku viņš noteica, vēl kaut ko nomurmināja un aizgāja prom. Palikuši savā ziņā, aizkraukļieši sanāca pulciņā un sāka spriest, ko darīt tālāk. Visi bija vienis prātis, ka Sērenē palikt nav vērts. Kur doties? Te domas dalījās. Daži, tai skaitā Dabris, domāja, ka jādodas uz Koknesi, citi ierosināja mazliet nogaidīt un atgriezties Aizkrauklē. Beidzot viņus sauca vakariņās, kur viņiem tika parādīts liels gods, jo sēdināja pie pilskunga galda. Pilskungs sēdēja galda galā; vienā pusē viņa ģimenes locekļi un tuvākie labieši, otrā pusē aizkraukļieši un daži no sardzes vīriem.

Sākumā visi krietni ieturējās. Dabrieši, šodien kārtīgas pusdienas nedabūjuši, ēda nekautrēdamies. Kad visi bija paēduši, pilskungs lika vēl katram izsniegt pa kausam alus. Vīri tūlīt kļuva omulīgāki, sākās sarunas.

Tad pilskungs deva zīmi, ka grib kaut ko sacīt. Sarunas pieklusa. Brīdi klusējis, viņš sāka runāt. Sākumā par grūtajiem laikiem, kas piemeklējuši zemi. Tad par Aizkraukles bēgļiem, kas, no krusta karotājiem bēgdami, meklējuši glābiņu viņa zemē. Viņš esot ilgi domājis, vai sniegt tiem palīdzību, vai nē. Pēdīgi tomēr izlēmis sniegt, lai arī par to varot krist nežēlastībā no krusta karotāju puses. Viņš pieņemot aizkraukļiešus par saviem kalpiem un pils sargiem un atļaujot tiem apmesties uz dzīvi kalpu mājā. Tā

saspiestāk jau nu būšot, bet tas nekas. Iesākumā varēšot ēst viņa maizi tāpat kā citi neprecētie kalpi. Ja kāds apņēmsot sievu, tam ierādīs zemes gabalu. Varēšot uzcelt savu māju un kopt savu zemi, nododot pilskungam tikai to, kas tam pienākas.

Tādā garā pilskungs runāja labu laiku, un aizkrauklieši klusēja, gaidīdami, kad tas beigs.

Tad piecēlās Dabris. Godbijīgā balsī, lai pilskungu neaizvainotu, viņš pateicās par tā viesmīlību un žēlastību, tomēr Sērenē palikt viņi gan netaisoties. Domājot atgriezties dzimtajā novadā, kaut arī tas nu ir vāciešu rokās. „Atgriezties dzimtajā novadā?” pilskungs izbrīnījās, „vai tad aizkrauklieši gribot kļūt par vāciešu vergiem?”

- „No vilka baidies, mežā neej”, Dabris atbildēja un piebilda, ka ar krustnešiem viņi domājot vēl pacīnīties ...

Tad pilskungs strupi paziņoja, ka ar varu nevienu neturot un aizkrauklieši, ja gribot nonākt vāciešu nagos, lai tik ejot. Ar to sarunas beidzās. Dabris vēl tikai palūdza atļauju pārnakšņot Sērenes pilī, kas arī tika dota, un visi, pateikušies par cienastu, cēlās no galda.

Naktsmītni viņiem ierādīja jau pieminētajā kalpu mājā, kura dalījās divās daļās – puīšu galā un meitu galā. Puīšu galā desmit vīri jau dzīvoja un, kad ienāca vēl deviņi aizkrauklieši, tad kļuva tik biezs, ka ne apgriezties. Nu nē, vienu nakti tā varēja pār gulēt, bet ilgāku laiku dzīvot tādos apstākļos Dabra vīri negribētu. Sērenieši parādīja, kur var dabūt salmus guļas vietām un saspiedās ciešāk. Tā sagūlās vīrs pie vīra, bet miegs vēl nevienam nenāca, un sākās sarunas. Ne visi bija bijuši pagalmā, un Dabra vīriem nācās vēlreiz stāstīt, kā cīnījušies ar krustnešiem. Sēļi klausījās un smagi pūta.

„Baidos, ka tagad būs pienākusi mūsu kārta”, kāds no sēļiem minēja. Cits domāja, ka šai pusē Daugavai vācieši nerādīsies, bet vērsīs tālāko uzbrukumu Koknesei un citām latgaļu zemēm, un tiem tad nākšot palīgā polockieši, un vācieši tikšot sakauti. Te iejaucas Dabris ar savu domu, kura jau sen viņu grauza kā tārps.

„Mūsu nelaime ir tā, ka mēs cīnāmies atsevišķi katrs novads par sevi. Ir nepieciešams mums pašiem apvienoties, un tad mēs ātri tiksim galā ar ienaidnieku. Tā vietā mūsu pilskungi plēšas un naidojas savā starpā, priecādamies par kaimiņa nelaimi, bet palīgā nenāk.

Vienīgi Kokneses Vjačko steidzās Aizkrauklei palīgā, bet nodevības dēļ ieskrēja vācu slazdos, un tagad pats atrodas gūstā. Pat nodevēju un pielīdēju mūsu vidū netrūkst.”

„Sēļus viņi tik viegli neiekaros!”, dūšīgi uzstājās kāds jauns puisis Dabra vecumā, „mēs vāciešus ievilināsim mežos un apkausim kā vilkus!”

„Ka tikai neapkauj jūs pašus”, atcirta kāds no aizkraukļiešiem ... Sēļi nu jutās aizskarti, un sāka runāt vairāki reizē. Sacēlās troksnis, un nekā vairs nevarēja saprast. Dabris un daži vecāki sēļu vīri pūlējās nu strīdniekus nomierināt. Tai brīdī atsprāga meitu gala durvis, un kāda vecāka sieva, tajās iestājusies, sāka neganti lamāties spiedzīgā balsī. Viņa bija noskaitusies par naktsmiera traucēšanu.

„Ūū, ragana!”, kāds no Sērenes puīšiem iesaucās, „vai esat redzējuši dzīvu raganu? Apskatiet labi!”

Vecene garajā naktskreklā, izspūrušiem matiem, ar degošu skalu rokās tiešām izskatījās pēc īstas raganas, un sākās vispārēji smiekli. Pārskaitusies vecene aizcirta durvis. Smiekli aprima, un strīdēties

vairs nevienam negribējās. Nogurdinošā diena lika sevi manīt, un vīri viens pēc otra iegrima miegā.

Nākošās dienas rītā, atvadījušies no saviem jaunajiem paziņām, aizkrauklieši devās prom no Sērenes pils. Gāja uz Daugavas pusi, gāja klusēdami. Katrs savu domu domādami ... Ceļš atkal veda caur mežu. Sēļu zemē bija skaisti, tīri priežu meži ar baltu sūnu paklāju, pa kuru bija patīkami, mīksti soļot. Rīta gaiss uzmundrināja, atkal sāka raisīties sarunas. Saule kāpa arvien augstāk un sāka sildīt jūtāmāk.

Ap brokastu laiku viņi iznāca Daugavmalā. Plašā upe aizšķērsoja tālāko ceļu. Šeit vīri piesēda atpūsties un ieturēja mazas brokastis. Lai paldies Aizkraukles sievietēm, kas katram iedeva līdzīgu ceļa maizi. Nez kāds liktenis viņas pašas sagaidīja? Varbūt svešo karakalpu izmocītas un apņirgtas pašlaik jau gāja vergu gaitās. Pat nelabi palika domājot par to. Un kauna sajūta spieda sirdi. Daži atminējās, ka te kaut kur Daugavas krastā esot vairākas sēļu sētas. Pagājuši gan krastu austrumu virzienā, Dabra vīri ieraudzīja vienas mājas. Tur varbūt varēja dabūt kādu laivu, lai pārceļtos otrā krastā. Sēji, sve-

šiniekus ieraudzījuši, steidzīgi aizvēra sētas vārtus un ķērās pie ieročiem. Tikai pēc ilgākām pārrunām izdevās viņus nomierināt, un viņi piekrita pārcelt visus deviņus pāri Daugavai. Divi puīši iznāca ārā, un visi devās uz upmalu, kur viņos šūpojās divas laivas - viena lielāka, otra mazāka. Dabris uzsāka sarunu ar vienu no laiviniekiem. Tas pastāstīja, ka šai sētā dzīvojot kupla saime, kas kopš seniem laikiem nodarbojas ar zveju Daugavā. Viņi dodot arī naktsmājas un pārdodot pārtiku tirgotājiem, kas savās laivās braucot pa Daugavu. Par to viņi dabūnot pretī sāli, dzelzi un citas mantas, kuru pašiem nav.

Samaksājuši par pārcelšanu sudraba naudas gabalu, vīri, otrā krastā mazliet apspriedušies, nolēma doties vispirms uz nomaļo Muldas ciemu. Tas nebija tālu no Aizkraukles pils, bet slēpās dziļā meža biezoknī, un tikai neliela taka to savienoja ar ārpasauli. Viņi cerēja, ka vācieši līdz tam vēl nebūs aizkļuvuši, un tur varēs patverties un uzzināt pēdējo dienu notikumus. Ceļš veda caur mežu. Gāja ziemeļvakaru virzienā. Ejot taisni uz ziemeļiem, nonāktu purvos, kas pletās no vakariem uz rītiem daudzas verstes un iestiepās Kokneses novadā.

Pievakarē, noguruši un odu nomocīti, vīri sasniedza savu ceļa mērķi. Mežs izbeidzās. Priekšā atradās Muldas ciems. Savu nosaukumu tas bija dabūjis no lielā Muldas akmens, kas atradās ciema nomalē. Iedobums akmens vidū atgādināja maizes abru jeb muldu. Pie lielā akmens ļaudis svētkos nesa ziedojumus saviem dieviem. Pie akmens ļaudis bija sanākuši arī tai brīdī, kad Dabra vīri iznāca no meža. Ļaužu pulciņš viņus neuzticīgi vēroja, daži jau taisījās bēgt, bet Dabra balss tos nomierināja. Viņi sastapās un tūlīt uzzināja galveno – vācieši jau šeit bijuši vakar. Nodevēju vesti, viņi bija

uzkrituši Muldas ciemam kā sniegs uz galvas. Visus aplaupījuši, vācieši spieduši muldiešus kristīties un zvērēt uzticību jaunajam Aizkraukles pilskungam – vācietim, kura vārdu ciema ļaudis nevarēja atcerēties. Nepaklausīgos aizveduši sasietām rokām ... Dabris ieminējās par savu nodomu atsvabināt Kokneses valdnieku, un abu novadu kopīgiem spēkiem sasist vāciešus. Muldas vīri neticīgi grozīja galvas: „Ja jau pats Visvaldis neuzdrīkstējās stāties pretī krustnešiem, ko tad mēs, mūsu spēcīgi par vājiem.” – „Vergu dvēseles”, Mikus nospļāvās.

Nakti Dabra vīri pārgulēja vienā pirtiņā, kurā sarena pulka smaržīga siena.

Nākošās dienas rītā, kad vīri, ieturējuši brokastis, jau taisījās doties prom no Muldas ciema, viņiem tomēr pievienojās viens pusaudzis. Jurgis vārdā. Vairāk drosmīgo Muldā neatradās. Sešpadsmit gadus vecais puisis bija iededzies naidā pret vācu negēļiem un bija gatavs atdot savu dzīvību, lai atriebtu savu tēvu un atsvabinātu māti un māsu, kuras bija aizveduši krustneši. Nu viņi bija desmit. Jurgis zināja dažas nomaļas sētas ne pārāk tālu no Muldas ciema vakaru virzienā. Turp tad arī veda nu jau desmit atriebēju ceļš.

Saule vēl nebija pacēlusies pusdienas laikā, kad viņi nonāca kādas mazas upītes krastā, kas tecēja no ziemeļiem uz dienvidiem un ietecēja Daugavā. Tā bija Dīvaja. Pagājuši kādu gabalu gar tās krastu uz leju, vīri nonāca klajākā vietā. Upīte tecēja līkumu līkumiem, tās kreisajā krastā pletās auglīgas meža pļavas, bet labais krasts pacēlās stāvāks un augstāks.

Augstajā krastā nāca redzamas vairākas sētas. Vienā no tām dzīvoja karadraudze, tagad jau Dabra vīra Viļņa radinieki. Turp tad arī visi vīri devās. Arī

šīs sētas iemītnieki viņus sagaidīja ar ieročiem rokās, bet, pazinuši svešo starpā Vilni, gauži nopriecājās. Teica, ka visas šīs dienas dzīvojuši vienā satraukumā, bet paldies Laimai, ka tā vāciešu ceļu novirzīja garām dīvajiešiem. Šai sētā vīri paēda pusdienas. Lai kaut ko uzzinātu, Dabris ar Miku pēcpusdienā devās izlūkģājienā uz nu jau netālo Pilskalna ciemu. Pārējie vīri palika atpūsties dīvajiešu sētā. Jāiet bija, jo dzīvojošie pie Dīvajas neko nezināja tuvāk par Aizkraukles likteni.

Taka atkal vijās cauri mežiem un krūmiem, tikai šoreiz gandrīz līdztekus upītei, vairākas reizes to šķērsojot, jo Dīvaja šeit bija ļoti līkumaina. Tad, pārejot vienu upīti, kura no kreisās puses ietecēja Dīvajā, abi vīri sāka kāpt augšā kreisajā krastā. Drīz vien skatienam pavērās Daugava un dažas Pilskalna ciema nomaļākās sētas rīta pusē. Vienā no tām dzīvoja Mikus vecāki – tos abi nolēma apciemot pirmām kārtām. Puiša sirdi nomāca neziņa par tēva, mātes un citu tuvinieku likteni. Gāja piesardzīgi, vairāk turēdamies meža tuvumā. „Paldies Laimas mātei, ka mājas vismaz nav nodedzinātas”, Mikus nopriecājās. Kādu brīdi vīri uzmanīgi vēroja no mežmalas gan sētu, gan tās apkārtni, tad, nekā aizdomīga nemanīdami, tuvojās mājām.

Pirmo viņi satika Mikus māsu, kas sākumā izbijās, bet tad priekā sasita plaukstas, brālīti sveiku un veselu ieraudzīdama. Sētā iznāca arī Mikus tēvs ar māti un jaunākā māšele. Liels bija viņu prieks ieraugot brašos puīšus sveikus un veselus, jo viņi domāja, ka tie krituši aizstāvot pili vai arī saņemti gūstā. Kad pirmais atkalredzēšanās prieks bija pāri, Mikus pamanīja, ka neredz savu jaunāko brāli Gati, un taujāja pēc tā. Tēva sejā ievilkās rūpju rievu ... „Gatis ar kaimiņu zēniem iebēga mežā, kad vācie-

ši sāka sirot pa mājām”, viņš teica, „Kopš tā laika neesam zēnus redzējuši.” Tad mājinieki izstāstīja par pēdējo dienu notikumiem. Pēc pils un pils sētas krišanas vācieši un to pakalpiņi sākuši sirot pa aizkraukliešu sētām atkal. Spieduši zvērēt uzticību jaunajam Aizkraukles pilskungam Bannerovam. Kurš atteicies to darīt, tam galva nost un mājai uguns klāt. Gūstekņus pagaidām turot pilī, un vācu laivas vēl joprojām stāv Daugavmalā, bet karaspēka lielākā daļa laikam aizgājusi sirot uz attālākajiem Aizkraukles novadiem ziemeļu pusē.

Uzzinājis, ka vācu karaspēka pilī maz, Dabris it kā atdzīvojās: „Kamēr ienaidnieks siro apkārt, būtu īstais brīdis gūstekņu atbrīvošanai.” Mikus tēvs bija pārsteigts par tādu pārgalvību: „Ar desmit vīriem nav iespējams ieņemt Aizkraukles pili”, viņš teica. Bet Dabris no sava nodoma neatkāpās. Viņš visas cerības lika uz nakts tumsu un uzbrukuma pēkšņumu.

Līdz vakaram vēl bija jāievēro pilskalns pašu acīm, tāpēc abi vīri, atvadījušies, steidzās uz pils pusi. Viņi gāja ar līkumu caur mežu, apejot Pilskalna ciemu no ziemeļiem. Bija jāsasniedz viens lēzens kalns pils ziemeļaustrumu pusē. No tur esošā krūma pudura viss būtu redzams kā uz delnas.

Tur viens novērotājs jau izrādījās priekšā. Tas bija viens no Visvalža karadraudzes vīriem, Varis vārdā, kurš pirmajā kara dienā kopā ar citiem pēc Jurgā pavēles bija izgājis tramdīt vāciešus Pilskalna ciemā, bet tika atgriezti no aplenktais pils un saukti. Pēc sakāves karadraudzes atliekas patvērušās meža biežoknī. Tur apspriedušies un nolēmuši doties uz Koknesi pēc palīdzības. Nakti pārlaiduši Muldas ciemā, un no rīta atklājies, ka divi vīri pazuduši. Atlikušie steigušies uz Koknesi, kur izrādī-

jās, ka ziņa par Aizkraukles aplenkšanu jau bijusi priekšā. To atnesis Raitis, kas iepriekšējā naktī laimīgi izkļuvis no aplenktās pils, dabūjis zirgu un jau priekšpusdienā sasniedzis Koknesi.

Koknesiešu karadraudze devusies ceļā vēlu vakarā. Jājuši pa parasto Kokneses – Aizkraukles ceļu, kas līkumoja līdzās Daugavai. Ka vācieši varētu ierīkot slēpni viņu ceļā, neviens negaidīja, jo par divu vīru pazušanu no aizkraukliešu pulka Kokneses pilskungam nekas nebija stāstīts. Pa priekšu gan bijusi izsūtīta izlūku grupa, bet tā neko nav pamanījusi un arī nevarēja manīt, jo vācu pulks bija paslēpies mežā netālu no ceļa, vietā, kur tas vijies gandrīz pa pašu Daugavas krastu. Uzbrukums nācis pēkšņs un negaidīts. Daļa karadraudzes ietriekta Daugavā, daļa apkauta. Karadraudzes priekšpulks ar Vjačko gan izrāvušies uz priekšu, bet tūlīt griezies atpakaļ, uzbrukdams vāciešiem no sāniem. Diemžēl viņu spēki bijuši pārāk vāji. Viņi aplenkti un saņemti gūstā.

Vīrs izglābies pateicoties labai peldēt prasmei. Ietriekts Daugavā, viņš kopā ar zirgu peldēja lejup pa straumi, un tikai pēc laba gabala griezies uz krastu. Tādā veidā izglābušies arī daudzi citi, kuru zirgi nebaidījušies naksnīgās upes, bet kopā sapulcējušies tikai seši aizkrauklieši. Pārējie nakts tumsā pazuduši, koknesieši droši vien aizgājuši uz savu pusi, bet aizkrauklieši pakļīduši kur kurais.

Dabris ar Miku, noklausījušies Vara stāstījumu, tūlīt gribēja zināt kur patvērušies pārējie pieci. „Te pat netālu jau ir”, atteica Varis, „mani viņi sūtīja izlūkos.”

Kādu laiku vīri trijatā vēroja pilskalnu, bet drīz saprata, ka tādā veidā neko daudz par tur esošajiem vācu spēkiem neuzzinās. Priekšpils bija node-

dzināta līdz pamatiem, un nekāda dzīvība tur nebija manāma. Arī pati pils stāvēja drūma, tikai sargi bija redzami uz pils vaļņiem.

„Būtu labi, ja kāds no dzelžotajiem vai to pakalpiņiem izlīstu no pils,” prātoja Mikus, „varētu nogrābt to ciet un nopratināt.” Bet uzbrucēji, kā redzams, bija piesardzīgi un ārpus pils nerādījās.

Pēc laba laika viņu redzeslokā parādījās zirgu bars, kas ganījās pilskalnam pieguļošā pļavā. Zirgi bija vāciešu, toties gans izskatījās pazīstams. „Tas taču ir viens Madis!” iesaucās Mikus, „viņš droši vien, dzīvo pilī un varētu mums daudz ko pastāstīt.” Tikai kā tikt viņam klāt? Par laimi, zirgu ganāmpulks turpināja virzīties uz rītiem, kur to no pils puses beidzot aizsedza gravas krastos augošie koki. Saule jau laidās uz rietu, un šai brīdī visi trīs piezagās pie gana, kurš bija apsēdies ieturēt vakariņas.

Pēkšņi uzrunāts, vecais Madis satrūkās, un, ieraudzījis Visvalža karadraudzes karavīrus, izbijās vēl vairāk: „Ejiet projām, ko jūs te meklējat, jūs notvers, ejiet prom!” Viņš runāja klusinātā balsī.

„Nomierinies, vecais,” Dabris viņam teica, „šai vietā mūs pils sargi neredz. Pastāsti labāk, cik vāciešu palicis pilī un ko viņi tur dara!” Vāciešu un viņu pakalpiņu pilī pēc Mada vērtējuma, bija ne vairāk kā pussimts. Pārējie aizgājuši sirojumā uz Aizkraukles novada ziemeļdaļu. Palikušie izturoties piesardzīgi un kā dienu, tā nakti pilī rūpīgi apsargājot. Kokneses valdnieks Vjačko esot ieslodzīts pils pagrabā, bet Aizkraukles Visvaldis pēc savainojuma, kuru tas dabūja no savējo rokas, vēl neesot atlabis un uzturoties savās istabās. Pagrabi visi pilni ar gūstekņiem, un vācieši daudzus spīdzinot, lai uzzinātu, kur tie paslēpuši to vērtīgāko.

„Klau, Madi,” Dabris teica, „pasaki, cik mūsējo brīvo ļaužu palicis pilī? Tādu kā tu, kas var brīvi iziet no pils un ienākt atpakaļ?”

Madis brīdi apdomājās un tad teica: „Brīvi stāgāt nevar neviens. Tie laiki pagājuši. Tagad jāprasa vāciešiem atļauja.” Pēc tam sāka nosaukt pilī palikušo latgaļu vārdus. Pieminēja arī pils kalēju Skadi.

„Ak kalējs arī palicis,” Dabris domīgi noteica, „paklau, Madi, vai tu nevarētu pateikt viņam, lai viņš rīt no rīta atnāk uz šo pašu vietu aprunāties ar mani.”

Madis solījās lūgumu izpildīt. Ar to arī saruna beidzās. Vēlreiz stingri piekodinājuši neizmirst norunu par kalēju, izlūki devās gar gravas malu lielā meža virzienā. Pa ceļam vienojās ar Vari, ka abiem pulciņiem vajadzētu apvienoties, kas būtu izdarāms rīt ap pusdienlaiku pie Dīvajas.

Nonākuši mežā, abi kādu laiku gāja klusēdami. Tad Mikus iejautājās, ko īsti draugs cerot no tikšanās ar pils kalēju? – „Ja kāds no mūsu ļaudīm varētu mums palīdzēt, tad tas ir Skadis,” teica Dabris, „viņš ir drosmīgs un atjautīgs vīrs. Viņš varētu naktī slepus atvērt pils mazos vārtus vai vienkārši novērst sargu uzmanību, kamēr mēs tiekam pāri valnim. Bez palīdzības no iekšpuses mums pilī netikt.” Dabris vēl piebilda.

„Tev nu gan ir galva!” Mikus iesaucās. Tā sarunājoties abi tuvojās pazīstamajai sētai, kur viņus nepacietībā gaidīja pārējie biedri.

Nākošās dienas rītā Dabris ar Miku izgāja no mājām tūlīt pēc saules lēkta. Viņiem palaimējās. Norunātajā laikā un vietā kalējs ieradās uz satikšanos. Dabris izstāstīja Skadim savu nodomu. Tas sākumā šaubījās, tad iegrima domās, un bija ko padomāt. Neveiksmes gadījumā kalēju gaidīja nāve,

bet viņa ģimeni vergu jūgs. Un tomēr viņš galu galā piekrita. Kalējs bija ievērojis, ka pa naktīm pili sargā divi sargi – viens stāvēja vakarpuses, otrs rīta puses tornī. Norunāja, ka kalējs naktī mēģinās uzkāpt vakarpuses tornī un bez trokšņa nogalinās sargu. Ja tas neizdosies un sargs paspēs sacelt trauksmi, tad Skadis bēgs uz nodedzināto priekšpili, kur tai laikā būs paslēpušies Dabra vīri. Ja izdosies, tad kalējs izkārs vakarpuses tornī baltu lakatu. Tā būs zīme, ka ceļš brīvs, un visi atriebēji pāri valnim ielavīsies pilī un tad krustneši saņems, ko pelnījuši.

Kad viss bija sīki saskaņots, vīri apmainījās rokas spiedieniem un šķīrās. Kalējs, pielasījis malkas klēpi, atgriezās pilī, bet Dabris ar Miku atgriezās pie savējiem.

Ap pusdienas laiku notika norunātā apvienošanās ar Vara vīriem. Lai tik daudz vīru pabarotu, saimnieks bija nokāvis cūku un saimniece izvārījusi gaļas zupu. Izsalkušie vīri krietni paēda. Pēc tam sākās sarunas. Pēdējās dienās tik daudz bija pār-

dzīvots un pieredzēts tik daudz nedienu, ka arī pie galda nedzirdēja parastās asprātības un jokus. Runas raisījās smagi un nospiesti. Kad pēdējo dienu

notikumi daudz maz bija izcilāti, valodas sāka grozīties ap jautājumu, ko darīt tālāk. Vairums sprieda, ka vajadzētu, slapstoties pa mežu, nogaidīt, kamēr vācu karaspēks aizvāksies, un tad jau manišot, ko darīt tālāk.

Dabris sākumā mazāk runāja, vairāk klausījās citu valodās. Notvēris brīdi, kad valodas pieklusa, viņš izteica savas domas: „Nogaidīšana nav pareizākā rīcība. Kamēr vāciešu galvenie spēki atrodas sirojumā, vajag iekļūt pilī, apkaut vāciešus, kuru nav daudz un atbrīvot sagūstīto Kokneses pilskungu Vjačko.”

Pārdrošā plāna pārsteigti, vīri pirmajā brīdī neattapa, ko teikt; tad sākās iebildumi.

„Kā tu iekļūsi pilī, ja to dienu un nakti stingri apsargā, un kā tu zini, cik krustnešu palicis pilī?” – vīri iebilda cits pēc cita. „Ieskriesim kā circeņi pelnos.”

Tad Dabris izstāstīja par savu satikšanos ar pils kalēju un slepeno norunu ar viņu. „Jāuzbrūk jau šonakt, jo rīt vai parīt no sirojuma var atgriezties krustnešu galvenie spēki; tad būs par vēlu. Tagad vai nekad!” iesaucās Dabris.

Dabra drosmei un pārliecībai bija grūti turēties pretī. Galu galā vīri vienojās, ka tā lieta var izdoties. Tika nolemts nekavēties un uzbrukt pilij šonakt, un sākās gatavošanās. Taisīja kāpnes un lāpas, asināja un pārbaudīja ieročus.

Pievakarē mazajam karapulkam uzradās negaidīts papildinājums. No meža ieradās Mikus brālis ar diviem draugiem. Mikus jau gribēja pusaudžus aizdzīt uz mājām, bet tie, uzzinājuši, ka tiek gatavots iebrukums pilī, gauži lūdza, lai arī viņiem ļauj tajā piedalīties, un galu galā panāca savu. Pēc tam, kad saimniece izsalkušos zēnus bija pabarojusi, ka-

rotāju pulkam pievienojās arī sētas saimnieks. „Ja nepaveiksies, man tāpat gals klāt,” viņš teica, „vācieši nocirtīs galvu par to, ka ļāvu jums apmesties savā sētā un devu pavalgu.”

Mikus brāli ar abiem draugiem Dabris, kamēr vēl gaišs, aizsūtīja izlūkos novērot pilskalnu. Galvenā grupa sešpadsmit vīru sastāvā izgāja no mājām īsi pirms saules rieta. Gāja gar Dīvajas krastu Daugavmalas virzienā. Tālāk jau krēslā gāja pa kokiem un krūmiem apaugušo Daugavas krastu, tādā veidā tuvodamies pilskalnam no vakarpuses.

Pilskalna pakājē krūmos paslēpušies viņus sagaidīja izlūki un ziņoja, ka viss esot mierīgi. Mikus brālis jau bija šķērsojis gravu un nelielo strautu un uzkāpis pilskalna rietumu daļā, kur atradās nodezīnātā priekšpils. Atgriezies viņš ziņoja, ka priekšpils drupām ienaidnieka nav.

Tad arī galvenā grupa piesardzīgi zosu gājienā uzrāpās augšā, un pa priekšpilsētas nodeguļiem aizlavījās līdz austrumpuses valnim. Tur paslēpušies, viņi sāka novērot nakts tumsā iegrimušo pili. Norunātās zīmes – baltā lakata, pils tornī vēl nebija, un torņa sargs stāvēja savā vietā. Ilgi un pacietīgi Dabra vīri gaidīja savās paslēptuvēs, palaikam piesardzīgi palūrēdami pāri valnim.

Vīriem radās aizdomas, ka pils kalējam dūša sašļukusi papēžos. Daži jau sāka čukstus pukoties, ka par velti būšot gaidīts, kad no pils torņa atskanēja apslāpēts kliedziens un tāds kā cīņas troksnis. Tad tornī parādījās arī baltais lakats, un Dabris deva pavēli doties uz priekšu.

Ātri, bez lieka trokšņa, karavīru grupa šķērsoja nelielo gravu, kas atdalīja priekšpili no pils, un jau bija pie pils vaļņa. Viņi slēja kāpnēs un rāpās augšā. Tur viņus jau gaidīja Skadis, mudinādams ātrāk pa-

slēpties pils pagalmā.

Uzbrukums torņa sargam nebija izdevies gluži bez trokšņa. Brīdī, kad pēdējie vīri rāpās pāri valnim, Dabris, par spīti tumsai pamanīja, ka otrs sargs, nokāpis no torņa un pa valni panācis uz šo pusi, uz mirkli apstājas un tad skriešus metas atpakaļ. Pēc maza brītiņa nakts klusumu pāršķēla torņa trauksmes zvans.

Vēl varēja atkāpties, bet uzvaras un atriebības griba izrādījās stiprāka par piesardzību un apdomu.

„Uz priekšu, vīri!” Dabris uzsauca, un vīri metās pāri pils pagalmam uz saimes ļaužu pils galu, kur, kā teica Skadis, esot apmetušies vācu karapulki. Ieejas durvis, kā jau varēja domāt, bija ciet. Vīri metās pie logiem, un ar cirvjiem, zobeniem un šķēpiem mēģināja uzlauzt logu slēģus, bet tie bija stipri taisīti un uzreiz nepadevās. Iznāca aizkavēšanās, un lielākā daļa krustnešu pa to laiku paguva uzvilkt bruņas un paķert ieročus. Kad latgaļu un lībiešu karavīri caur atlauztajiem logiem mēģināja iekļūt pils iekštelpās, viņiem pretī šāvās zobeni, pīķi un bultas. Pēkšņais uzbrukums nebija izdevies. „Jāatkāpjas pāri valnim, kamēr vēl nav par vēlu,” kļiedza Skadis, bet bija jau par vēlu. Skriedami pāri pagalmam, vīri pamanīja, ka krustneši jau ir uz vaļņa un steidzās nogriezt viņiem atkāpšanās ceļu. Tas viņiem arī izdevās, un pie pils vaļņa iedegās nikna kauja. Aizkrauklieši cirtās dūšīgi, un likās, ka viņi tūlīt izlauzīsies, bet te pēkšņi bars krustnešu viņiem uzbruka no aizmugures. Drosminieku grupiņa iekļuva ielenkumā. Niknā cīņā krita vīrs pēc vīra, bet gūstā latgaļi nepadevās neviens. Tā bija cīņa ne uz dzīvību, bet nāvi, kurā katrs no ielenktajiem centās pēc iespējas dārgāk pārdot savu dzīvību.

Dabris ar Miku vēl nebija zaudējuši cerības

uz izglābšanos. Cīnīdamies plecu pie pleca, viņi bija tikuši jau uz vaļņa, kad no mugurpuses mests šķēps iecirtās Dabra mugurā. Dabris sagrītojās, sāpēs aizmiglojās skatiens, roka zaudēja spēku, un ienaidnieka zobens iedūrās viņa krūtīs ...

Tās bija beigas. Krita pēdējie latgaļu karavīri.

Vienīgi Mikum izdevās tuvčīnā pieveikt savus pretiniekus; viens krita no viņa zobena, otru izdevās nogrūst no vaļņa, un nākošajā mirklī arī viņš pats jau lidoja lejup un pazuda tumsā. Skaļš kliedziens apliecināja, ka pelnīto atmaksu saņēmis arī otrs Mikus pretinieks.

Cīņas troksnis aprima. Pār Aizkraukli bija nolaidusies tumša nakts.

Saturs

1. Teika par Kraukļupīti	3
2. Kā Aizkraukles kolhozu gribēja pārdēvēt par Andreja Upīša kolhozu	4
3. Tonis eņģeļšiem	5
4. Maldu purvs	6
5. Meļķītāru muldas akmens un velns	7
6. Meļķītāru muldas akmens	8
7. Aizkraukles Krustu kalniņš	9
8. Zvēru dārzs Aizkraukles pilī	10
9. Aizkraukles pils	11
10. Nauda pils pagrabā	13
11. Vilnis Auziņš. Aizkraukle	15